

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**"Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Υψηλή
Στρατηγική στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα
μετά τον Ψυχρό Πόλεμο"**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Μαίρη Μπόση

ΠΑΣΧΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Πειραιάς 2013

Αφιερώνεται,
στην οικογένεια μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές», ολοκληρώνοντας έναν κύκλο γνώσεων και ανοίγοντας το δρόμο για ένα ταξίδι νέων εμπειριών.

Αποτελεί προσωπική αναγκαιότητα η απόδοση ευχαριστιών σε όλους όσους στάθηκαν συνοδοιπόροι αυτής της διαδρομής.

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Μαίρη Μπόση για το ενδιαφέρον και την αμέριστη υποστήριξη και κατανόηση της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του τμήματος με τους οποίους συνεργάστηκα για το υψηλό επίπεδο γνώσεων που μου χάρισαν.

Ένα ξεχωριστό ευχαριστώ φυσικά ανήκει στους γονείς μου, που με στήριξαν και στάθηκαν αρωγοί για άλλη μια φορά σε μια ακόμα προσπάθεια.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους φίλους μου και ιδιαίτερος την Αντιγόνη και τον Ανδρέα για την συνεχή ενθάρρυνση και εμπύχωση να ολοκληρώσω την παρούσα μελέτη.

«Δε γνωρίζουμε που πάμε. Το
μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι
η ιστορία μας έφερε εδώ που
είμαστε σήμερα..»

Hobsbawm E., *Η εποχή των άκρων*, 1994.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....σελ. 5	σελ. 5
1. Μια πρώτη θεώρηση της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα	
1.1 Το Παραδοσιακό Παράδειγμα.....σελ. 7	σελ. 7
1.2 Η προσέγγιση του Robert J. Art.....σελ. 10	σελ. 10
1.3 Μια πρώτη αποτίμηση.....σελ. 17	σελ. 17
2. Ένας κόσμος σε μετάβαση	
2.1 Η εύθραυστη ισορροπία του διπολισμού.....σελ. 21	σελ. 21
2.2 Οι Η.Π.Α μοναδική υπερδύναμη.....σελ. 42	σελ. 42
2.3 11 ^η Σεπτεμβρίου 2001 – χτύπημα στην “καρδιά του ηγεμόνα” .....σελ. 57	σελ. 57
3. Συμπερασματικός Επίλογος, Εικόνες ενός αναδυόμενου κόσμου.....σελ. 66	σελ. 66
Βιβλιογραφία.....σελ. 76	σελ. 76

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία στοχεύει σε μια ανασκόπηση της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής και Υψηλής Στρατηγικής μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Με θεωρησιακό υπόβαθρο την προσέγγιση των διεθνών σχέσεων υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού και την κυριαρχία του Παραδοσιακού Παραδείγματος, θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε εκείνα τα στοιχεία μεταστροφής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που καταδεικνύουν την επιδίωξη των ΗΠΑ να ηγεμονεύσουν στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο και να τα αξιολογήσουμε με βάση τα αποτελέσματα τους στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του. Για το σκοπό αυτό η εργασία μας ακολουθεί την εξής δομή:

Στο πρώτο μέρος γίνεται μια προσπάθεια πρώτης θεώρησης της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ αποσαφηνίζοντας κατά πρώτον τις βασικές αρχές του Παραδοσιακού Παραδείγματος και παρακολουθώντας κατά δεύτερον την προσέγγιση του Robert J. Art για την πολιτική διασφάλισης των εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ, επιδιώκοντας την κατανόηση της οπτικής των ΗΠΑ για το ρόλο τους στο διεθνές σύστημα ασφαλείας.

Στο δεύτερο μέρος κρίθηκε απαραίτητο:

- 1) Να αναδειχθούν οι σημαντικότερες παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής και της στρατηγικής των ΗΠΑ κατά της διάρκεια της εύθραυστης διπολικής ισορροπίας του ψυχρού πολέμου.
- 2) Να εξεταστούν οι ομοιότητες και οι αλλαγές στην αμερικανική εξωτερική πολιτική στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Η μελέτη των αλλαγών και των νέων προτεραιοτήτων της γίνεται για τη δεκαετία του 1990, κυρίως μέσω της άμεσης παρέμβασης των ΗΠΑ στο βαλκανικό πολιτικό και συνοριακό χάρτη, ενώ για την αυγή του 21^{ου} αιώνα εδράζεται στο χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και στον συνεπακόλουθο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας.

Αυτή η ενότητα αποτελεί και το κύριο σώμα της εργασίας μας.

Το τρίτο μέρος αποτελεί έναν εκτενή συμπερασματικό επίλογο στον οποίο επιδιώξαμε να συνοψιστούν τα βασικά συμπεράσματα και να αναδειχθούν σημαντικές παράμετροι του αναδυόμενου πολυπολικού κόσμου όπως αυτός διαμορφώνεται την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα υπό την καταλυτική επίδραση της ηγεμονεύουσας αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και των εγγενών αντιφάσεων της.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

1. Μια πρώτη θεώρηση της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα

1.1 Το Παραδοσιακό Παράδειγμα

Κύρια βάση του Παραδοσιακού Παραδείγματος αποτελεί το δίπολο διεθνής αναρχία - κρατική κυριαρχία, το οποίο εν συνεχεία οριοθέτησε τα θεμέλια των τριών κεντρικών ρευμάτων της θεωρίας των διεθνών σχέσεων: «παγκόσμια κυβέρνηση», «ισορροπία δυνάμεων» και «συλλογική ασφάλεια». Η αναρχία είναι σύμφυτη με το διεθνές σύστημα και τις αξιώσεις των κρατών, αφού βασική επιδίωξη των μελών του συστήματος κρατών είναι να κυριαρχήσουν το ένα έναντι του άλλου, κάτι που με τη σειρά του προκαλεί διεθνή αναρχία.¹

Βασικές αρχές του Παραδοσιακού Παραδείγματος είναι οι ακόλουθες: Αρχικά, βασική μονάδα ανάλυσης των διεθνών σχέσεων αποτελεί το κράτος και η διεθνής αναρχία αποτελεί βασική οργανωτική αρχή του διεθνούς συστήματος, από τη στιγμή που απουσιάζει οποιαδήποτε μορφή ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα, κάτι που με τη σειρά του επηρεάζει τη συμπεριφορά των κρατών-δρώντων και την σταθερότητα ή αστάθεια του διεθνούς συστήματος. Λόγω αυτού, οι σχέσεις των κρατών είναι κατά βάση ανταγωνιστικές και πολλές φορές συγκρουσιακές. Εν μέσω ενός τέτοιου συστήματος, τα κράτη οφείλουν να μεριμνήσουν μόνα τους για την ασφάλειά τους προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση και το

---

¹Βλ. σχετ. Ήφαιστος Παναγιώτης (2007), *Οι Διεθνείς Σχέσεις: ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Ποιότητα, Αθήνα, 3^η έκδοση σελ. 333

ρόλο τους στο διεθνές σύστημα και συνάμα να επιβιώσουν εν μέσω συγκρούσεων (αρχή αυτοβοήθειας).²

Επιπλέον, λόγω των παραπάνω, τα κράτη συχνά λαμβάνουν μέτρα για να αυξήσουν την ασφάλειά τους, τα οποία όμως μειώνουν την ασφάλεια των άλλων δρώντων στο διεθνές σύστημα και ανατροφοδοτούν τον ανταγωνισμό μεταξύ τους (δίλημμα ασφαλείας). Κυρίαρχη επιδίωξη του κάθε κράτους είναι η διατήρηση και κατοχύρωση της ασφάλειάς του, με άλλα λόγια η επιβίωση, η διατήρηση εδαφικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας (βασικό εθνικό συμφέρον). Προκειμένου να τα διασφαλίσουν, επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους, κάτι που τα ωθεί στο να συμπεριφέρονται ως ορθολογικοί δρώντες αφού ένα οποιοδήποτε λάθος θα είχε σημαντικές συνέπειες στα συμφέροντά τους. Τέλος, ως συνέπεια όλων των παραπάνω, το κάθε κράτος έχει κίνητρο να εξισορροπήσει τους αντιπάλους του προκειμένου να ενισχύσει την ασφάλειά του από ενδεχόμενη απειλή (στρατηγική εξισορρόπησης) και η προσπάθεια αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αυτορρυθμιζόμενου συστήματος ισορροπίας δυνάμεων που συμβάλλει στη διατήρηση της ειρήνης (αρχή ισορροπίας ισχύος).³

Η υψηλή στρατηγική συνιστά ένα ευρύ ζήτημα όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος αποκτά ασφάλεια. Η ίδια μπορεί να εννοηθεί ως η απάντηση ενός κράτους σε συγκεκριμένες απειλές κατά της ασφάλειάς του. Μέσω της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους πρέπει να ανιχνεύονται πιθανές απειλές και να εντοπίζονται πιθανοί τρόποι αντιμετώπισής τους. Πρόκειται για μια συσχέτιση στρατιωτικών δυνατοτήτων με πολιτικούς

---

²Βλ. σχετ. Ήφαιστος Παναγιώτης (2007), *Οι Διεθνείς Σχέσεις: ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Ποιότητα, Αθήνα, 3^η έκδοση, σελ. 333-334 και Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 10--12

³ Ο. π. σελ. 333-334 και 10-12

σκοπούς και βασικός της στόχος είναι η ανάδειξη των πλεονεκτημάτων του κράτους και ο περιορισμός των πλεονεκτημάτων του αντιπάλου.⁴

Οι Η.Π.Α για πολλά χρόνια αποτελούσαν τον μοναδικό παγκόσμιο ηγεμόνα της διεθνούς σκηνής. Επομένως, κάθε της κίνηση είχε αναπόφευκτα ριζικά αποτελέσματα όχι μόνο για την ίδια και την μελλοντική της θέση στο σύστημα, αλλά και για τα υπόλοιπα κράτη. Στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η Αμερική ήταν η μοναδική υπερδύναμη που δεν μπορούσε κανείς να ανταγωνιστεί. Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της δεκαετίας του 1990 έκανε την ανάπτυξη της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος εύκολη υπόθεση. Επιπλέον, οι Αμερικανοί ένιωθαν ασφαλείς ανάμεσα από δύο ωκεανούς. Η χώρα ως την 11.9.2001 δεν αντιμετώπιζε κανένα άλλο κράτος ίσης ισχύος. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε ορόσημο για τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και έθεσε τη χώρα σε καθεστώς συνεχούς σχεδιασμού για πιθανές επιθέσεις από μη-κυβερνητικούς παίκτες. Επιπλέον, υπήρχε το ενδεχόμενο χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής εις βάρος της.⁵

Η στρατιωτική ισχύς επιφέρει πολλά πλεονεκτήματα εφόσον χρησιμοποιηθεί σωστά. Υπάρχουν τρεις πολιτικοί τρόποι χρήσης της : η αποτροπή, ο εξαναγκασμός και η άμυνα. Με τον όρο αποτροπή εννοείται η απειλητική χρήση δυνάμεων με σκοπό να αποτρέψει τον αντίπαλο από πιθανή ανεπιθύμητη επιχείρηση. Ο εξαναγκασμός είναι η χρήση στρατιωτικών δυνάμεων με σκοπό τη μεταστροφή στη συμπεριφορά του αντιπάλου. Τέλος, άμυνα είναι η ανάπτυξη των δυνάμεών του κράτους με σκοπό την εξουδετέρωση ή ελαχιστοποίηση των ζημιών μιας επίθεσης. Παρ' όλα αυτά, η στρατιωτική ισχύς πρέπει να χρησιμοποιείται

---

⁴ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (2002), *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, 3^η Έκδοση, σελ.82-83

⁵ Βλ. σχετ. Robert J. Art (2003), *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca and London, κεφ. 1-2

παράλληλα με την πολιτική, οικονομική, διπλωματική ισχύς του εκάστοτε κράτους προκειμένου να υπάρχει αποτέλεσμα .⁶

1.2 Η προσέγγιση του Robert J. Art

Σύμφωνα με τον Robert J. Art, υπάρχουν 6 σημαντικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Αρχικά, η πρόληψη επιθέσεων εναντίον της χώρας όπως και πολέμων στην Ευρασία, και αν είναι δυνατό, η ελαχιστοποίηση ανταγωνισμών στα διλήματα ασφαλείας και του ανταγωνισμού εξοπλισμών στην περιοχή. Αυτό σημαίνει πως όχι μόνο δεν θα πρέπει να υπάρχουν συγκρούσεις και πόλεμοι ανάμεσα στα κράτη αλλά ούτε και εντατικοί ανταγωνισμοί ασφαλείας. Οι πόλεμοι διαχωρίζονται σε δύο ήδη: πρώτον, πόλεμο ανάμεσα σε μεγάλες δυνάμεις, όπου συμμετέχουν τουλάχιστον δύο μεγάλες δυνάμεις σε άμεσες και διαρκείς συγκρούσεις μεταξύ τους. Δεύτερον, σε σύγκρουση μιας μεγάλης δύναμης με μια μικρή ή δυο μικρών δυνάμεων μεταξύ τους ή σε δυο μικρές με οικονομική βοήθεια μεγάλης δύναμης. Στη δεύτερη κατηγορία οι ΗΠΑ δεν έχουν λόγο ανάμειξης πλην εξαιρέσεων, σε περίπτωση δηλαδή που απειληθούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ ή απειλείται άμεσα ή έμμεσα η ασφάλειά τους. Οι συγκρούσεις είναι ενάντια στην πολιτική των ΗΠΑ, αρχικά, για την μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής και αφ' ετέρου για να μην παρασυρθεί η ίδια σε έναν τέτοιο πόλεμο.⁷

Επιπλέον, η διατήρηση της πρόσβασης και του ασφαλούς εφοδιασμού του πετρελαίου, καθώς και μιας ανοιχτής διεθνούς οικονομικής τάξης. Οι ΗΠΑ επιθυμούν την διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή καθώς, παρόλο που δεν θα υπήρχε πρόβλημα για την ασφάλεια τους, η

---

⁶ Ο.π κεφ. 1-2

⁷ Ο. π., κεφ.2

δημιουργία ενός περιφερειακού ηγεμόνα δεν θα ήταν ιδιαίτερος αρεστή. Ακόμη, οι συγκρούσεις είναι οικονομικά καταστροφικές για την παγκόσμια οικονομία, καθώς διακόπτουν τις επενδύσεις και το εμπόριο, ενώ η ειρήνη και η ισορροπία είναι πιο κερδοφόρες και αποτελεσματικές και προωθούν το μακροχρόνιο εμπόριο και τις επενδύσεις.⁸ Το γεγονός της στήριξης της οικονομίας των ΗΠΑ στο πετρέλαιο αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας, καθιστά σημαντική την διατήρηση των τιμών του πετρελαίου σε λογικά όρια αλλά και την ασφάλεια στην παροχή του. Αυτό προϋποθέτει την παρουσία των ΗΠΑ στο πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου, ούτως ώστε να αποτραπεί μια ηγεμονία που θα ελέγχει είτε στρατιωτικά είτε οικονομικά την περιοχή. Η στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών αποσκοπεί στην διατήρηση των αποθεμάτων πετρελαίου στην κατοχή τεσσάρων περιφερειακών κρατών. Καθώς αναμένεται η χρήση πετρελαίου να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια, με την στρατηγική αυτή αποφεύγεται η περίπτωση του ενός ή δυο κρατών να διαχειρίζονται το πετρέλαιο και να απειλούν την διεθνή κοινότητα με τις τιμές των πετρελαίων.⁹ Άλλωστε ήδη από το 1970 οι ΗΠΑ ακολουθούν μια πολιτική εξισορρόπησης στην περιοχή στηρίζοντας μια το Ιράν, όταν το Ιράκ ήταν ισχυρότερο και μια το Ιράκ όταν ισχυροποιήθηκε το Ιράν, κρατώντας ταυτόχρονα και τους δύο μακριά από τα αποθέματα του Κουβέιτ και της Σαουδικής Αραβίας. Αυτή η στάση εξηγεί και την στρατηγική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή τα τελευταία χρόνια. Από την άλλη πλευρά, το εμπόριο ενισχύει τις δυνάμεις της ειρήνης και της συνεργασίας. Η αλληλεξάρτηση μειώνει τον πόλεμο καθώς τα κράτη κατανοούν πως μπορούν να ευημερήσουν με οικονομικά μέσα και όχι με στρατιωτικά.

---

⁸ ο. π. κεφ 2

⁹ ό.π. κεφ 2

Τέλος, βασικό συμφέρον αποτελεί η εδραίωση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποφεύγοντας γενοκτονίες και εμφυλίους πολέμους και η προστασία του παγκόσμιου περιβάλλοντος από τις δυσμενείς επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη και της σοβαρής κλιματικής αλλαγής. Υποστηρίζεται η θεωρία ότι το δημοκρατικό πολίτευμα αποτελεί την καλύτερη μορφή διακυβέρνησης και γι' αυτό θα πρέπει να διαδοθεί σε ολόκληρο τον κόσμο, καθώς και εγγύηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την οικονομική ανάπτυξη. Ακόμη, με βάση τη θεωρία πως η δημοκρατία έχει άμεση σχέση με την ειρήνη, καθώς οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους, στόχος των ΗΠΑ θα πρέπει να είναι η διάδοση της δημοκρατίας τουλάχιστον στα κράτη που επηρεάζουν άμεσα τα συμφέροντά της.¹⁰ Όσο για την κλιματική αλλαγή, η υπερθέρμανση του πλανήτη μπορεί να πλήξει ανεπανόρθωτα τις ΗΠΑ σε διάφορους τομείς όπως είναι και η ασφάλεια, και γι' αυτό αποτελεί απειλή. Προκειμένου επομένως να σταθεροποιηθεί η κατάσταση οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να ηγηθούν μιας προσπάθειας για να αντιμετωπίσουν την σύγχρονη αυτή απειλή.¹¹

Βασικό παράγοντα, βέβαια, αποτελεί η οποιαδήποτε απειλή, η κατάσταση της οποίας διαφοροποιείται ανάλογα με το εθνικό συμφέρον. Για την εθνική κυριαρχία των ΗΠΑ και την ακεραιότητα των πολιτών της σημαντικότερες απειλές είναι τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα και η ταχεία εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής(πυρηνικών, βιολογικών και χημικών) από παράφρονες ηγέτες και φανατισμένους τρομοκράτες¹². Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον της Αμερικής εντοπίζεται στην προστασία των εδαφών της και των πολιτών της, ειδικότερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Για

---

¹⁰ Ο.π. κεφ.2 και Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ.35-38

¹¹ Βλ. σχετ. Robert J. Art (2003), *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca and London κεφ.2

¹² Ο.π. κεφ.3

να προστατεύσει τα εδάφη και τους πολίτες της πρέπει μέσω πρόληψης να προλάβει οποιαδήποτε τρομοκρατική απειλή.

Αναφορικά με τις στρατηγικές επιλογές που έχουν οι ΗΠΑ για την εξουδετέρωση των άνωθι απειλών και τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους υπάρχουν οι κάποιες κατηγορίες που θα αναφερθούν παρακάτω. Όλες εξ αυτών επιδιώκουν τα δύο πιο βασικά οφέλη κάθε κράτους, την ασφάλεια και την ευημερία, όμως διαφέρουν στον τρόπο προώθησής τους.¹³ Από τις υψηλές αυτές στρατηγικές καμία δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτοτελώς- αλλά στοιχεία της κάθε μιας μπορούν να ενσωματωθούν σε άλλες και συνδυαστικά να προκύψει η καταλληλότερη υψηλή στρατηγική. Και αυτό γιατί οι στρατηγικές αυτές διαφέρουν ως προς κάποιες βασικές διαστάσεις: τους σκοπούς τους, τη δυνατότητα πολιτικής υλοποίησης τους, τον βαθμό προστασίας των εθνικών αμερικανικών συμφερόντων, το κόστος τους, τη φύση της στρατιωτικής τους ανάπτυξης και επέκτασης και εάν είναι μονομερείς ή πολυμερείς στρατηγικές.

Η στρατηγική της κυριαρχίας αποσκοπεί στον μετασχηματισμό του κόσμου. Πρόκειται για μια ηγεμονική στρατηγική, από την οποία όχι μόνο θα αποκτήσουν ισχύ και κέρδος οι ΗΠΑ, αλλά επίσης θα μπορούν να επιβάλουν τις δικές τους δημοκρατικές «δικτατορίες» στον κόσμο, ώστε να δημιουργήσουν έναν κόσμο ασφαλή για την Αμερική.¹⁴ Ιστορικά οι ΗΠΑ ποτέ δεν ακολούθησαν μια ολοκληρωμένη πολιτική της κυριαρχίας, ωστόσο από το 1945 στοιχεία αυτής έχουν παρουσιαστεί τέσσερις φορές: στην έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, λίγο πριν τη λήξη του, αμέσως μετά τη λήξη του και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Από αυτές τις ιστορικές περιπτώσεις προκύπτει ότι η στρατηγική αυτή αποτελεί πρόκληση για ένα κράτος όπως η Αμερική μια ιδανική στρατηγική για την προστασία των

---

¹³ Ο.π. κεφ 3

¹⁴ Ο.π. κεφ 3

εθνικών της συμφερόντων. Παρόλα αυτά, εμφανίζει το εξής μόνο πρόβλημα: είναι αδύνατο να επιτύχει καθώς απαιτεί επαρκή στρατιωτική δύναμη, την οποία οι ΗΠΑ δεν διαθέτουν, άλλα ούτε διαθέτουν και τους απαραίτητους πόρους για να την αποκτήσουν κι έτσι να υποτάξουν τον κόσμο σε μία αμερικάνικη αυτοκρατορία.

Στη συνέχεια, η υψηλή στρατηγική της παγκόσμιας συλλογικής ασφάλειας αποσκοπεί στη διατήρηση της ειρήνης σε ολόκληρο τον κόσμο. Πρόκειται για μια πολυμερή στρατηγική που αποβλέπει στην αποτροπή διακρατικών επιθέσεων και εδαφικών κατακτήσεων. Βασική επιδίωξή της είναι η συνεργασία των κρατών μεταξύ τους για την αποφυγή πολέμου. Στηρίζεται στο ότι η επίθεση προς ένα κράτος είναι επίθεση και προς τα άλλα κράτη, χωρίς να ενδιαφέρεται για το ποιο είναι το κράτος αυτό, για το πόσο μακριά γίνεται η επίθεση ή για το εάν επηρεάζονται άμεσα τα συμφέροντα των υπόλοιπων κρατών. Η δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών, μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αποτέλεσε μια θεσμική υλοποίηση της παγκόσμιας συλλογικής ασφάλειας. Ωστόσο η δυσκολία επιτυχίας της στρατηγικής αυτής έγκειται στην εξής θεσμική ρύθμιση: βασικό προαπαιτούμενο της είναι η παροχή ασφάλειας σε όλα τα κράτη ανεξαιρέτως, χωρίς διαβαθμίσεις. Η συλλογική ασφάλεια απαιτεί συναίνεση απ όλα τα κράτη κάτι το οποίο ιστορικά δεν έχει συμβεί.¹⁵

Όσον αφορά την περιφερειακή συλλογική ασφάλεια, ένα αποτελεσματικό και πετυχημένο τέτοιο σύστημα πρέπει να εδράζεται σε τέσσερα θεμέλια: την αρχή της αδιαίρετης ειρήνης, τον δίκαιο επιμερισμό βαρών, την ευρεία εμπιστοσύνη και την επαρκή στρατιωτική δύναμη. Η βασική διαφορά της παγκόσμιας από την περιφερειακή συλλογική ασφάλεια είναι η γεωγραφική οπτική που καθεμία έχει. Η μεν πρώτη, εξ ορισμού

---

¹⁵ Ο.π. κεφ 3

αναφέρεται σ' ένα παγκόσμιο σύστημα όπου όλα τα κράτη συμμετέχουν. Η δε δεύτερη κάνει σαφή διαχωρισμό των κρατών μελών που συμμετέχουν και εκείνων που είναι έξω απ' αυτή την ομάδα - συμμαχία και επιδιώκει δύο πράγματα, να προστατεύει από εξωτερικές επιθέσεις και να διατηρεί την ειρήνη εντός της ομάδας.¹⁶ Δύο υποδείγματα περιφερειακής συλλογικής ασφάλειας είναι ο RIO-OAS (Οργανισμός αμερικανικών κρατών) και το NATO.

Η συνεργατική ασφάλεια στοχεύει στην πρόληψη επιθέσεων και πολέμου και γι' αυτό το λόγο περιλαμβάνει τα ίδια μέσα με τη συλλογική ασφάλεια, δηλαδή αποτροπή επίθεσης, Ωστόσο, διαφέρει στο ότι επιδιώκει στρατιωτικές επιθετικές επιχειρήσεις που είναι τεχνικά δύσκολο να πραγματοποιηθούν (όπλα μαζικής καταστροφής ή συμβατικά). Μέσω αυτής, επιχειρείται η εκμηδένιση των επιθετικών δυνάμεων όλων των κρατών εκτός από αυτές των Μεγάλων Δυνάμεων. Παλαιότερα, η οποιαδήποτε προσπάθεια ελέγχου εξοπλισμών επιδιωκόταν με τη μείωση του αριθμού των όπλων που είχαν τα κράτη μέσω της εξισορρόπησης και όχι της μείωσης επιθετικής δύναμης. Μέσω της συνεργατικής ασφάλειας δίνεται αξία στη στρατηγική της επιλεκτικής συμμετοχής και στη διαφάνεια των στρατιωτικών δυνάμεων.¹⁷

Η συγκράτηση, όπως και η συλλογική ασφάλεια άλλωστε, στοχεύει στην πρόληψη της εδαφικής κατάκτησης από ένα επιθετικό κράτος και έχει ως αντικείμενο συγκεκριμένο δυνητικό εισβολέα, σε αντίθεση με τη συλλογική ασφάλεια που έχει ως αντικείμενο κάθε δυνητικό εισβολέα.¹⁸ Οι ΗΠΑ έχουν κάνει μόνο μια φορά χρήση αυτής της στρατηγικής. Από το 1947 ως το 1990 η αμερικανική πολιτική εστίαζε στη συγκράτηση της

---

¹⁶ Ο.π. κεφ 3

¹⁷ Ο. π. κεφ. 4

¹⁸ Ο. π. κεφ. 4

ανάπτυξης της Σοβιετικής Ένωσης και τον επεκτατισμό του κουμμουνισμού.

Η επιλεκτική δέσμευση - εμπλοκή αφορά την πρόληψη από πλευράς ενός κράτους ή όταν το ίδιο επιλέγει να συμμετέχει μόνο στις συγκρούσεις που αποτελούν απειλή για τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της χώρας. Μέσω αυτής της στρατηγικής δίνεται η δυνατότητα στις ΗΠΑ να κάνουν χρήση των φυσικών τους πόρων πρωτίστως στα εθνικά της συμφέροντα και δευτερευόντως στα λιγότερο σημαντικά. Η στρατηγική αυτή χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι ότι συνδυάζει τα πιο ωφέλιμα χαρακτηριστικά των υπολοίπων υψηλών στρατηγικών, αποφεύγοντας τα λάθη των ανταγωνιστών της. Επίσης, η ίδια αποτελεί μια μίξη των βασικότερων εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ που την εξυπηρετούν με τον καλύτερο τρόπο και το ενδιαφέρον της επικεντρώνεται στους πολιτικό-στρατιωτικούς πόρους των ΗΠΑ, στις περιοχές δηλαδή που είναι καίριες για τη χώρα και όπου υπάρχουν εμπορικές σχέσεις, μεγάλες επενδύσεις και άλλα. Ακόμη, διατηρεί μια προωθημένη βάση άμυνας, κάτι που συνεπάγεται ειρηνικά προνόμια στη χώρα και ορίζει ένα σύνολο κανόνων για το πότε θα διεξαχθεί πόλεμος.¹⁹

Ακόμη, με την αποτρεπτική και διασφαλιστική λειτουργία της, η αμερικανική προωθημένη παρουσία ενδυναμώνει την από κοινού διαχείριση των τοπικών ζητημάτων ασφάλειας. Η από κοινού διαχείριση αναπτύσσεται κυρίως μέσω της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας, αλλά επίσης σημαντική είναι η θεσμοθετημένη φύση της παρουσίας αυτής. Η θεσμοποίηση της διαχείρισης της τοπικής ασφάλειας υπό αμερικανική ηγεσία προωθεί μεγαλύτερη διαφάνεια, πιο ανοικτό διάλογο,

---

¹⁹ Ο. π. κεφ. 4

πιο συνεργατικές διαδικασίες και πιο επωφελή αποτελέσματα μεταξύ τοπικών παικτών από ό,τι σε άλλη περίπτωση και τελικά συνεισφέρει στην περιφερειακή σταθερότητα.²⁰

Τέλος, η στρατηγική των ελεύθερων χεριών υποστηρίζει ότι τα όπλα δύναται να εξαπλωθούν σε χώρες από όπου αποχωρεί στρατιωτικά η Αμερική και σε χώρες της Ευρασίας και του Περσικού Κόλπου οι οποίες έχουν την δυνατότητα και την πρόθεση να αποκτήσουν τέτοια όπλα. Υποστηρικτές των ελεύθερων χεριών υποστηρίζουν, πως η διασπορά δεν θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των ΗΠΑ και ότι η εμπλοκή της Αμερικής σε τοπικές συγκρούσεις μειώνει παρά αυξάνει την ασφάλεια του έθνους. Τονίζουν ότι τα όπλα είναι πιθανό να εξαπλωθούν σε χώρες από όπου αποχωρεί στρατιωτικά η Αμερική. Η διασπορά σύμφωνα με τους ίδιους δεν θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των ΗΠΑ, ενώ η εμπλοκή της Αμερικής σε τοπικές συγκρούσεις μειώνει παρά αυξάνει την ασφάλεια του έθνους.²¹ Η στρατηγική αυτή δεν μεριμνά τόσο για την εξάπλωση της δημοκρατίας, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την αποτροπή των μαζικών δολοφονιών σε εμφυλίους πολέμους και για μείωση των δυσμενών επιπτώσεων του φαινομένου του θερμοκηπίου.

1.3 Μια πρώτη αποτίμηση

Επιχειρώντας μια αποτίμηση των παραπάνω μπορεί κάποιος να πει αναφορικά με τους σκοπούς τους, όλες οι στρατηγικές εστιάζουν στις διακρατικές σχέσεις, αλλά καθεμία απ αυτές διαφέρει ως προς τις επιπτώσεις σε ενδοκρατικές συγκρούσεις. Για παράδειγμα, η στρατηγική της κυριαρχίας, της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η μετατροπή του

---

²⁰ Ο. π. κεφ. 5

²¹ Ο. π. κεφ. 6-7

κόσμου σε αυτό που η Αμερική θεωρεί ιδεατό, θα απαιτούσε την αμερικανική επέμβαση σε περίπτωση ενδοκρατικής διαμάχης που θα απειλούσε την κυριαρχία της Αμερικής, ενώ αντίθετα οι στρατηγικές της συγκράτησης και του απομονωτισμού θα επέβαλλαν μία πιο αποστασιοποιημένη στάση των ΗΠΑ. Έπειτα, μελετώντας την πολιτική υλοποίησή τους διαπιστώνουμε πως άλλες μεν μπορούν να πραγματοποιηθούν άλλες όμως, όπως για παράδειγμα η κυριαρχία, δεν προστατεύουν ούτε τα έξι θεμελιώδη εθνικά συμφέροντα και επομένως είναι δύσκολες στην εφαρμογή τους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

2. Ένας κόσμος σε μετάβαση:

Στη σημερινή εικόνα του κόσμου θα περιμέναμε την ύπαρξη περισσότερων επεκτατικών τάσεων των κρατών, καθώς κατά τον επιθετικό ρεαλισμό τα κράτη ζουν σε μόνιμο φόβο για την επιβίωση και για την ασφάλειά τους, ενώ παράλληλα υπάρχει μόνο η αύξηση δυνάμεώς τους αναφορικά με των πιθανών αντιπάλων, που και μπορεί μελλοντικά να συμβάλει και σε μεγαλύτερα οφέλη στον ανταγωνισμό μεταξύ τους και της στόχευσης ηγεμονίας. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός στηρίζει ότι η ιδεολογία είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκής για επεκτατικές πολιτικές και ότι οι θέσεις της ρεαλιστικής πολιτικής δεν παράγουν την πολιτική θέρμη και η δομική της λογική περί ισορροπίας δυνάμεων είναι πολύ απόκρηφη. Οι ρεαλιστές αναγνωρίζουν τα ελαττώματα της θεωρίας τους και οι επιθετικοί ρεαλιστές, αν και συναρμόζονται με το νεορεαλισμό δεν μπορούν να καλύψουν τα ιδεολογικά κενά.

Η αντιδιαστολή των θεωριών του επιθετικού ρεαλισμού του Mearsheimer και του αμυντικού ρεαλισμού του Waltz όχι μόνο δεν έρχονται σε σύγκρουση αλλά αλληλοσυμπληρώνουν η μια την άλλη ενισχύοντας την εξέλιξη των θεωριών των διεθνών σχέσεων²². Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι δύσκολα εντοπίζουμε μεγάλες δυνάμεις οι οποίες θα μπορούσαν να είναι ικανοποιημένες με το υπάρχον status quo, καθώς η δομή του διεθνούς συστήματος προσφέρει διαρκώς ευκαιρίες και κίνητρα, έτσι ώστε τα κράτη να μπορούν να μεγιστοποιούν τη σχετική τους ισχύ έναντι των αντιπάλων κρατών, έχοντας σαν σκοπό να αναδειχθούν σε μια και

---

²² Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), εισαγ. σημ. Κ. Αρβανιτόπουλος.

μοναδική ηγεμονική δύναμη του συστήματος²³. Ο Waltz από την άλλη θεωρεί ότι ο σκοπός των μεγάλων δυνάμεων επικεντρώνεται στη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος και της θέσης τους ως έχει στο διεθνές σύστημα και όχι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους έναντι άλλων κρατών. Ο Gilpin έρχεται να συμπληρώσει και να δέσει τις ως άνω θεωρίες με τη διατύπωση ενός ορθολογικού υπολογισμού μεταξύ της σχέσης κόστους – οφέλους για τις δράσεις και τις συμπεριφορές των μεγάλων δυνάμεων²⁴, καθώς επισημαίνει ότι «τα κράτη επιδιώκουν ταυτόχρονα πλούτο και εθνική ισχύ»²⁵.

Στην προσπάθεια των κρατών για μεγιστοποίηση της ισχύος τους σε σχέση με τις άλλες δυνάμεις, καθώς το να έχεις κυρίαρχη ισχύ είναι και αυτό που παρέχει τη μεγαλύτερη ασφάλεια και ο καλύτερος τρόπος επιβίωσης στο σύστημα²⁶, τα κράτη αναπόφευκτα έρχονται σε σύγκρουση. Η ορθολογική αυτή συμπεριφορά των κρατών, έχει όμως σαν αποτέλεσμα η κάθε χώρα να προσπαθεί να φροντίζει τα του οίκου της αλλά ταυτόχρονα να δημιουργεί αναστάτωση στο σύστημα²⁷. Συνέπεια αυτού είναι το λεγόμενο «δίλημα ασφαλείας»²⁸, που τίθεται στα κράτη στη προσπάθεια για την επίτευξη και την εξασφάλιση της αρχής της αυτοβοήθειας²⁹, κάτι που σημαίνει ότι οι συγκρούσεις και οι πόλεμοι θα

---

²³ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 63

²⁴ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (1981), *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, United Kingdom

²⁵ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2000), *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, (μτφ Ν. Σταματάκης), 2^{ος} Τόμος, σελ. 51 -52

²⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος)

²⁷ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 235

²⁸ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 13

²⁹ Ο. π. , σελ. 13

απασχολούν διαρκώς το διεθνές σκηνικό³⁰. Σύμφωνα με τον Bull ο πόλεμος αποτελεί για το κράτος ένα μέσο για να επιτευχθούν οι στόχοι του, για το διεθνές σύστημα έναν άμεσο και καθοριστικό παράγοντα για την επιβίωση, την κυριαρχία ή την εξαφάνιση των κρατών μέσα σ' αυτό και για τη διεθνή κοινωνία μια διαρκή απειλή, ανεξαρτήτως από το εάν πολλές φορές τον χρησιμοποιεί σαν μέσο για τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος ή την επιβολή των δικών της κανόνων δικαίου ή μιας δίκαιης αλλαγής³¹. Οι διεθνείς εξελίξεις στον παγκόσμιο χάρτη κατά τη διάρκεια του δευτέρου μισού του 20^{ου} αιώνα και της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου}, μας μαρτυρούν αυτή τη διαδραστική σχέση, καθώς όπως προείπαμε η θέση τους στο διεθνές σύστημα, διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό την δράση και συμπεριφορά τους.

2.1. Η εύθραυστη ισορροπία του διπολισμού

«Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν παγκόσμιος ως προς τις διαστάσεις του και ολοκληρωτικός ως προς τη φύση του»³². Ο πυρήνας του όμως παρέμεινε η καρδιά της Ευρώπης και αποτέλεσμα του η διαίρεση της, ως επίδικης περιοχής στον ανταγωνισμό της αμερικανικής και σοβιετικής ηγεμονίας που θα ακολουθήσει³³. Ο Κόκκινος Στρατός και τα αμερικανο - βρετανικά στρατεύματα θα επιβάλουν την τελική μορφή στις ζώνες επιρροής στην ήπειρο³⁴. Η τύχη της Γερμανίας θα παραμείνει το μεγάλο

³⁰ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 16

³¹ Βλ. σχετ. Hedley Bull (2009), *Η Άναρχη Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Η. Στόικου)

³² Βλ. Σχετ. Len Scott, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ. 148.

³³ Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 291

³⁴ . ο. π. σελ. 290

αγκάθι του μεταπολεμικού κόσμου το οποίο θα βρει σταδιακά επίλυση μετά από συνεχείς συσκέψεις εκπροσώπων των μεγάλων δυνάμεων, μετά την πτώση του Ναζιστικού κινήματος³⁵. Στάλιν και Χάρι Τρούμαν είχαν έντονο κίνητρο να συνεργαστούν για την αντιμετώπιση των χαμένων δυνάμεων του πολέμου³⁶.

Η καρδιά του μεταψυχροπολεμικού, πολυπολικού κόσμου χτυπά στην Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή, που συνεχίζουν να αποτελούν τον τόπο των μεγάλων ανταγωνισμών για τον έλεγχο και την εκμετάλλευση των αποθεμάτων ενεργειακών πηγών (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κτλ). Αποτελεί άλλωστε, το κεντρικό τμήμα του δακτυλίου³⁷, όπως τον όρισε ο Nicholas John Spykman³⁸, τροποποιώντας τον Sir Halford John Mackinder³⁹, της περιοχής δηλαδή κλειδί για την παγκόσμια ισορροπία αλλά και την κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης⁴⁰. Η ανάλυση αυτή αποτυπώνεται στο «Μεγάλο Τηλεγράφημα» (Long Telegram)⁴¹ που απέστειλε από τη Μόσχα στις 22 Φεβρουαρίου ο αμερικανός διπλωμάτης George Kennan, καθώς και σε μια σειρά γραπτών, συνεντεύξεων και ομιλιών μέχρι το 1950, τα οποία επηρέασαν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και έβαλαν τις βάσεις για τη

³⁵ «Τον Οκτώβριο του 1943, οι υπουργοί εξωτερικών της Βρετανίας, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης – Ηντεν, Χαλ και Μολότοφ αντίστοιχα – υπέγραψαν κατά τη διάσκεψη της Μόσχας πρωτόκολλο, για την ίδρυση μια Διασυμμαχικής Ευρωπαϊκής Συμβουλευτικής Επιτροπής (European Advisory Commission - EAC), της οποίας αποστολή ήταν να καθορίσει το πώς οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις θα ασκούσαν την κατοχική διοίκηση της ηττημένης Γερμανίας (...) με αναμενόμενη την ήττα της Γερμανίας, οι Τσόρτσιλ, Στάλιν και Ρούσβελτ ξεκίνησαν στη Διάσκεψη της Τεχεράνης να μοιράζουν την μεταπολεμική πίτα, επιδιώκοντας, πέρα από την παγκόσμια ειρήνη, την εξασφάλιση των εθνικών τους συμφερόντων», βλ. σχετ. Παναγιώτης Ήφαιστος, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος (2012), *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941 – 1950 : Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο

³⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 631

³⁷ Ο δακτύλιος περιλαμβάνει τη δυτική Ευρώπη την Τουρκία την σαουδαραβική χερσόνησο το Αφγανιστάν την Ινδία την νοτιοανατολική Ασία και την Ιαπωνία

³⁸ Βλ. σχετ. http://en.wikipedia.org/wiki/Nicholas_J._Spykman

³⁹ Βλ. σχετ. http://en.wikipedia.org/wiki/Halford_Mackinder

⁴⁰ Βλ. σχετ. Κολιόπουλος Κων. (2008), *Η Στρατηγική Σκέψη: από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 203 – 206.

⁴¹ Μεγάλο μέρος δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Foreign Affairs το 1947, βλ. σχετ. "X" George F. Kennan (1947), *The Sources of Soviet Conduct*, Foreign Affairs, XXV, σελ. 566 - 582

στρατηγική της ανάσχεσης (containment)⁴² έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Η στρατηγική αυτή αποτέλεσε τη βάση της πολιτικής του Truman για τα έτη που ακλούθησαν με τη διατύπωση του περίφημου «δόγματος» που φέρει το όνομα του⁴³.

Κυρίαρχη αντίληψη ανάμεσα στους διαμορφωτές της αμερικανικής πολιτικής εκείνη την εποχή, ήταν η ανησυχία για την επέκταση των ισχυρών κομμουνιστικών ρευμάτων στην εξουσία και οικονομία των Ευρωπαϊκών χωρών (Γαλλία, Ιταλία) και συνάμα την έμμεση κυριαρχία της Σοβιετικής ένωσης⁴⁴. Έτσι οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να εξισορροπήσουν άμεσα σε όλα τα επίπεδα τη Σοβιετική Ένωση αφού αυτό αποτελούσε το εθνικό τους συμφέρον, καθώς δεν υπήρχε άλλη μεγάλη δύναμη που θα μπορούσε να σταματήσει τον σοβιετικό στρατό και την εξάπλωση των ιδεολογικών ρευμάτων⁴⁵. Το εγχείρημα αυτής της άμεσης εξισορρόπησης σύμφωνα με τον Mearsheimer αποτελεί για τους «αναθεωρητικούς του ψυχρού πολέμου» βασικό επιχείρημα υποστήριξης της άποψης, ότι οι ΗΠΑ ευθύνονται για την έναρξη του ψυχρού πολέμου, ενώ για τους επιθετικούς ρεαλιστές το ίδιο το διεθνές σύστημα ήταν αυτό που επέβαλε τον μετέπειτα ανταγωνισμό ασφαλείας μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων⁴⁶.

Η σύσταση του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) τον Απρίλιο του 1949⁴⁷ και του Σύμφωνου της Βαρσοβίας το 1955⁴⁸,

---

⁴² Βλ. σχετ. Κωνσταντίνα Μπότσιου στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος (2012), *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941 – 1950 : Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια;*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 35 – 38 και Λυκούργος Κουρκουβέλας, στο ίδιο σελ. 71 -76

⁴³ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 634 - 635

⁴⁴ ο. π. σελ. 635

⁴⁵ ο. π. σελ. 632

⁴⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 633, παράδειγμα του φαινομένου αποτελεί η μελέτη του Carolyn W. Eisenberg (1996), *Drawing the Line: The American Decision to Devide Germany, 1944 – 1949*, Cambridge University Press, Cambridge

⁴⁷ «Το άρθρο 5 της Συνθήκης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας ορίζει: “τα μέλη αναγνωρίζουν ότι μια ένοπλη επίθεση που πραγματοποιείται στην Ευρώπη ή στη Βόρεια Αμερική εναντίον ενός ή

οφειλόταν σε μια ιδιότυπη θεώρηση ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης και θα γίνουν οι πολεμικές μηχανές αντιπαράθεσης των δυο υπερδυνάμεων και των κόσμων που εκπροσωπούσαν, αν και θα λειτουργήσουν τελικά περισσότερο σαν παράσταση απειλής⁴⁹ και σαν πολιτικές αναχαίτισης, παρά σαν φορείς υλοποίησης της⁵⁰. Το NATO λειτουργούσε εξισορροπητικά δημιουργώντας ένα πλέγμα συμμάχων σε οικονομικό, πολιτικό, στρατιωτικό επίπεδο για τις ΗΠΑ έναντι στη σοβιετική ένωση. Ουσιάδης όμως θεωρείται η παρατήρηση του Kennan ότι η δημιουργία του NATO θα οριστικοποιούσε τη διαίρεση της Ευρώπης σε δυο στρατόπεδα και η διατύπωση του όσον αφορά την υποστήριξη της οικονομικής ανασυγκρότησης στην Ευρώπη, παρά της εντατικοποίησης παρουσίας αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή⁵¹. Διαιτητής σε αυτή τη χορογραφία τρόμου θα οριστεί ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)⁵², που θα αποτελέσει και τον εγγυητή σταθερών διεθνών κανόνων σ' αυτή την εύθραυστη ισορροπία,

---

περισσότερων από αυτά, θα θεωρείται επίθεση εναντίον όλων των μελών...», βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι;*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ι. Τζουρμανά)

⁴⁸ βλ. σχετ. Time Life Books (1993), *Παγκόσμια Ιστορία: Η πυρηνική εποχή*, Κ. Καπόπουλος, Αθήνα σελ. 17

⁴⁹ «κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ήταν δύσκολο να εκτιμηθεί η συμβατική ισορροπία NATO –Συμφώνου Βαρσοβίας, επειδή υπήρχαν σημαντικές διαφορές στο μέγεθος και τη σύνθεση των διάφορων στρατών στο κεντρικό μέτωπο. βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 285

⁵⁰ Στην προσπάθεια εφαρμογής της πολιτικής της αναχαίτισης των ΗΠΑ έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, ίδρυσαν και τον Οργανισμό Συμφώνου Νοτιοανατολικής Ασίας (ΣΕΑΤΟ), όπου συμμετείχαν οι περισσότερες μη κομμουνιστικές χώρες της περιοχής, το οποίο αργότερα συμπληρώθηκε με το Central Treaty Organization (ΣΕΝΤΟ) μεταξύ Βρετανίας, Πακιστάν, Ιράκ, Τουρκίας, γνωστό και ως Σύμφωνο της Βαγδάτης, χωρίς όμως να έχουν την ίδια πολιτική και στρατιωτική σταθερότητα του NATO., βλ. σχετ. Time Life Books (1993), *Παγκόσμια Ιστορία: Η πυρηνική εποχή*, Κ. Καπόπουλος, Αθήνα

⁵¹ βλ. σχετ. John Lewis Gaddis (2005), *Strategies of Containment*, Oxford University Press, New York, σελ. 73-74

⁵² «πρόκειται για μια διεθνή κανονιστική δομή που αφορά τις σχέσεις μεταξύ κυρίαρχων κρατών και του οποίου κύρια αποστολή είναι η διασφάλιση της πολιτικής κυριαρχίας των μελών του στη βάση των θεμελιωδών αρχών και του διεθνούς δικαίου – της μη επέμβασης, της διακρατικής ισοτιμίας και του δικαιώματος τη εσωτερικής αυτοδιάθεσης», βλ. σχετ. Ήφαιστος Παναγιώτης (2004), *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Ποιότητα, Αθήνα, 3^η έκδοση, σελ 363 - 370

μέσα από την ύπαρξη κοινών συμφερόντων, περιορισμού βίας και διατήρηση και διασφάλιση διεθνών συμφωνιών⁵³.

Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ ουσιαστικά επικυρώνουν τη διαίρεση της ευρωπαϊκής ηπείρου⁵⁴ ενώ παράλληλα παρουσιάζουν και τους οικονομικούς, στρατιωτικούς και γεωπολιτικούς στόχους, καθώς επίσης προβάλλεται και η γενικότερη ιδεολογία⁵⁵ της δύσης. Η ιδεολογία σύμφωνα με την Γκραμσιανή θεωρία, ενδέχεται να αποδειχτεί ως ένας κρίκος σύνδεσης μεταξύ κυρίαρχων κρατών και κυριαρχούμενων καθώς έχει τη δυνατότητα να υποκρύψει την ισχύ της επιβολής και ουσιαστικά να λειτουργεί σαν Δούρειος Ίππος⁵⁶. Η ιδεολογία λειτουργεί σαν ένα μέσο με το οποίο διευκολύνει μια ηγέτιδα δύναμη να εισχωρήσει στο εσωτερικό ενός άλλου κράτους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παναγιώτης Ήφαιστος:

«η ιδεολογία με οποιονδήποτε τρόπο κι αν νοηθεί είναι μια “επίφαση”. Το πελατολόγιο της είναι εφήμερο, ρευστό και ποτέ δε θα μπορούσε να αποκτήσει στέρεα και ανεπίστροφα ανθρωπολογικά ερείσματα. Αντιπαθεί την πολιτική ως άθλημα συμβατότητας με τις υποκειμενικές ανθρωπολογικές προϋποθέσεις και προτάσσει προγραμματικές ιδεολογικές κανονιστικές κατασκευές, μέσα από τις οποίες θέλει να στριμώξει και να διαμορφώσει ζωντανές και απειθάρχητες σε προκαθορισμούς ετερογενείς και ανομοιογενείς ανθρωπολογικές ενότητες. Τις εξωθεί να εκπληρώσουν

⁵³ «στον 20^ο αιώνα ο ΟΗΕ θα αποτελέσει τη μορφή αλληλεγγύης των κρατών μέσα από την ισορροπία ισχύος και μιας ενωσης κρατών, τα οποία είναι αποδεκτά ώστε να επιβάλλουν την τάξη στο όνομα μιας ανώτερης αρχής», Βλ. σχετ. Hedley Bull (2009), *Η Άναρχη Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Η. Στόικου)

⁵⁴ Βλ. σχετ. Φίλιππος Ιωάννης στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος (2012), *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941 – 1950 : Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

⁵⁵ «ως ιδεολογία νοείται ένα σύνολο στάσεων, πεποιθήσεων, συναισθημάτων, μέσω των οποίων το υποκείμενο ερμηνεύει την πραγματικότητα, διαμορφώνει τις επιλογές του και νομιμοποιεί τις δράσεις του», Βλ. σχετ. Φίλιππος Ιωάννης στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος (2012), *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941 – 1950 : Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 242 - 243

⁵⁶ Βλ. σχετ. Robert O. Keohane (1984), *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, σελ. 44

εσχατολογικούς σκοπούς, που είναι απέραντα παράλογοι, αν όχι παρανοϊκοί»⁵⁷.

Η αντιπαράθεση θα επεκταθεί σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής. Κοινωνικό κράτος στη δύση ως αντίπαλο δέος στη διακήρυξη κοινωνικής ισότητας στην ανατολή, μακαρθισμός, σοβιετική λογοκρισία, εκλεπτυσμένος ή πιο ωμός έλεγχος των αντίθετων φωνών, καταστολή, προπαγάνδα⁵⁸. Η τέχνη θα έχει το δικό της μερίδιο στη μάχη εντυπώσεων μεταξύ των δυο κόσμων και θα αποδειχτεί συχνά πιο αποτελεσματική από την οπλική αντιπαράθεση. Τέχνη εμπόρευμα εναντίον τέχνης κοινωνικού προτύπου, ελεύθερη υποκειμενική έκφραση εναντίον κοινωνικής αποστολής, αφηρημένος εξπρεσιονισμός εναντίον σοσιαλιστικού ρεαλισμού, μιούζικαλ, τζαζ και ποπ αρτ στη μια όχθη συμφωνική μουσική, χορόδραμα και κλασική τέχνη στην αντίπερα. Αμερικανικό όνειρο εναντίον σοσιαλιστικού ανθρώπου. Αξίζει ιδιαίτερης μνείας, η πρωτόγνωρη πολιτιστική έκρηξη της δεκαετίας κυρίως στο χώρο της μουσικής και του κινηματογράφου⁵⁹ που θα σαρώσει όλο τον κόσμο διατηρώντας στις μορφές έκφρασης της κοινωνικής αμφισβήτησης τις φυσιογνωμικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (πανκ, ροκ, μπίτνικ, έντεχνο λαϊκό, νουβέλ βαγκ).

«Ο ψυχρός πόλεμος απαρτιζόταν από πέντε διαφορετικά επίπεδα πραγματικότητας: μια στρατηγική αντιπαράθεση της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ, μια ιδεολογική αναμέτρηση μεταξύ του κομμουνισμού και του καπιταλισμού, μια γεωγραφική και στρατιωτική αντιπαράθεση η οποία χώριζε την Ευρώπη και τη Γερμανία για το μεγαλύτερο μέρος των

⁵⁷ Βλ. σχετ. Παναγιώτης Ήφαιστος (2009), *Κοσμοθεωρία των Εθνών: Συγκρότηση και Συγκράτηση των Κρατών της Ευρώπης και του Κόσμου*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 86

⁵⁸ Βλ. σχετ. Stephen Whitfield (1996), *The Culture of Cold War*, The Johns Hopkins University Press, United States of America, σελ. 53 – 72, 127 - 168

⁵⁹ Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 293

σαράντα χρόνων, ένα συνεχή αγώνα για το μελλοντικό έλεγχο του Τρίτου Κόσμου, και τέλος, μια ευρύτερη αντιπαλότητα μεταξύ δυο υλικών πολιτισμών, ο καθένας από τους οποίους επέμενε ότι αυτός και μόνον αυτός, εκπροσωπούσε το μέλλον»⁶⁰.

Ο ψυχρός πόλεμος είναι γεμάτος ορόσημα, κρίσεις, αντιφατικά φαινόμενα και επαναστατικά σκιρτήματα που δε προδίκιζαν σε τίποτα την έκβαση του⁶¹. «Το αν ήταν αναπόφευκτος, αν ήταν αποτέλεσμα σφαλμάτων και παρεξηγήσεων πολιτικών ηγετών ή αν ήταν αντίδραση θαρραλέων δυτικών ηγετών στις κακόβουλες προθέσεις των σοβιετικών, αποτελούν ακόμα κεντρικά θέματα των αντιπαραθέσεων σχετικά με την αφετηρία του ψυχρού πολέμου και την επακόλουθη εξέλιξη του»⁶². Τα κράτη μέσω της αναζήτησης για την αύξηση της ασφαλείας τους αναγκάζονται να εντατικοποιούν την ανάπτυξη των τεχνολογικών και στρατιωτικών τους εξοπλισμών (army race stability), αφού αυτά ευνοούν από τη μια μεν την επίθεση για πιθανή αλλαγή του status quo ενώ ταυτόχρονα τα προετοιμάζει αμυντικά σε περιπτώσεις προληπτικών επιθέσεων – χτυπημάτων ή πολέμων παρεμπόδισης⁶³. Η διαρκής αυτή αναζήτηση οδηγεί στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών.

Ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών των δυο χωρών ΗΠΑ – Σοβιετικής Ένωσης, δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας και τα πυρηνικά όπλα θα σκορπίσουν τον τρόμο της ολοκληρωτικής καταστροφής⁶⁴. Αυτή η κλιμάκωση του διλήματος ασφαλείας μεταξύ

⁶⁰ Βλ. σχετ. Cox Michael, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ. 195

⁶¹ Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 291

⁶² Βλ. σχετ. Len Scott, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.154.

⁶³ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 191 - 192

⁶⁴ «Και οι δυο πλευρές βρέθηκαν να έχουν δεσμευτεί σε έναν παραφρόνα ανταγωνισμό εξοπλισμών καταστροφής, όντας αιχμάλωτες στρατιωτικών ειδικευμένων στα πυρηνικά ... να έχουν προσδεθεί στο "στρατιωτικό – βιομηχανικό σύμπλεγμα", δηλαδή στο ολοένα αυξανόμενο τεράστιο

ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης γύρω στο 1950 αποτυπώνεται στο ξέσπασμα του πυρηνικού ανταγωνισμού⁶⁵. Η κατοχή πυρηνικών όπλων από τις ΗΠΑ στα τέλη της δεκαετίας του 1940 αλλά και η απόκτηση ατομικών και θερμοπυρηνικών όπλων από τη Σοβιετική Ένωση το 1948 και το 1953 αντίστοιχα⁶⁶, αλλά και η αποφυγή εκδήλωσης μιας απευθείας σύγκρουσης τους, οδήγησαν στην δημιουργία του όρου M.A.D. (Mutual Assured Destruction) ή αλλιώς «Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή»⁶⁷. Δεν είναι παράλογη η θεώρηση ότι η πραγματική σημασία της λέξης οδήγησε στον νέο όρο της «Σταθερής Ισορροπίας του Τρόμου»⁶⁸. Σε μια εποχή που επικρατούσε η M.A.D., όχι σαν στρατηγική αλλά σαν ένα στοιχείο που περιέγραφε την κατάσταση και τους όρους της πυρηνικής πραγματικότητας, η συνέχιση της κούρσας των ανταγωνισμών για πυρηνική υπεροχή δε θεωρείται λανθασμένη⁶⁹. Αυτό σημαίνει ότι η προσπάθεια του «άπιαστου στόχου», για πυρηνική υπεροχή ικανοποιούσε τις τάσεις για απόκτηση πυρηνικού πλεονεκτήματος έναντι του αντιπάλου⁷⁰, με την ταυτόχρονη ύπαρξη των πυρηνικών όπλων, οδήγησε στη δημιουργία ενός συστήματος που αποτελείται από δυο κεντρικούς συνασπισμούς⁷¹ μέσα στους οποίους ηγούνται οι δυο υπερδυνάμεις, το

συνονθύλευμα ανθρώπων και πόρων που ζούσε από την προπαρασκευή για πόλεμο.» Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 302

⁶⁵ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 453

⁶⁶ Βλ. σχετ. Κολιόπουλος Κων. (2008), *Η Στρατηγική Σκέψη: από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 261

⁶⁷ Βλ. σχετ. Ηλίας Κουσκουβέλης (2007), *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα

⁶⁸ Βλ. σχετ. Κολιόπουλος Κων. (2008), *Η Στρατηγική Σκέψη: από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 263

⁶⁹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 468 - 470

⁷⁰ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 452 - 453, 469 - 470

⁷¹ Βλ. σχετ. Morton A. Kaplan (2008), *System and Process in International Politics*, European Consortium for Political Research Press

λεγόμενο και ως «χαλαρό διπολικό μοντέλο»⁷². Κάθε πόλος αυτών των συνασπισμών περιείχε στους κόλπους του διεθνείς οργανισμούς, αμυντικές συμμαχίες (π.χ. NATO) και αδέσμευτα κράτη⁷³.

Η πρώτη πολεμική αναμέτρηση στην ψυχροπολεμική περίοδο θα είναι ο πόλεμος της Κορέας τον Ιούνιο του 1950⁷⁴, που θα λήξει με την οριστική διαίρεση της χερσονήσου⁷⁵. Η επίθεση της βόρειας Κορέας στη νότια Κορέα θεωρήθηκε υποκινούμενη κ υποστηριζόμενη από τον Στάλιν με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να αντιδράσουν άμεσα με επίθεση εναντίον της βόρειας Κορέας και της κιννας με σκοπό να επανέλθει το status quo ante⁷⁶. Αυτό επέτρεψε την παρουσία ισχυρών στρατιωτικών αμερικανικών δυνάμεων στην περιοχή για το υπόλοιπο του ψυχρού πολέμου με αποτέλεσμα να δοθεί το έναυσμα κατασκευής αποτρεπτικών δομών έναντι της σοβιετικής ένωσης στην Ευρώπη, την βορειοανατολική Ασία και τον περσικό κόλπο⁷⁷. Η κυριότερη όμως αναμέτρηση που θα σημαδέψει την καρδιά του ψυχρού πολέμου, είναι ο πόλεμος του Βιετνάμ⁷⁸ που θα αποτελέσει για την αμερικανική πλευρά πεδίο συντριπτικής στρατιωτικής και ιδεολογικής ήττας. Στο σημείο αυτό κατατίθεται και η άποψη του Mearsheimer ότι ένα ασθενέστερο κράτος μπορεί να νικήσει ένα ισχυρότερο αφού οι υλικοί παράγοντες πολλές φορές παίζουν

---

⁷² Βλ. σχετ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος (2002), *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 194 - 197

⁷³ Βλ. σχετ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος (2003), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 78 -81

⁷⁴ «...όπου οι αμερικανοί αναμιχτήκαν επίσημα, όχι όμως και οι Ρώσοι, η Ουάσινγκτον γνώριζε ότι κάπου 150 κινεζικά πολεμικά αεροσκάφη ήταν στην πραγματικότητα Σοβιετικά με Σοβιετικούς πιλότους (Walker, 1993,σ. 75 - 77). Η πληροφορία αυτή έμεινε κρυφή ,διότι ορθά εκτιμήθηκε ότι το τελευταίο πράγμα που ήθελε η Μόσχα ήταν ο πόλεμος.», Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 292

⁷⁵ Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ι. Τζουρμανά), σελ. 58

⁷⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 640

⁷⁷ Αφήνοντας έτσι περιθώρια στους σοβιετικούς για επέκταση μόνο στην αμφίβολη αποτελεσμάτων και ελεγχόμενης των κινήσεων από τις ΗΠΑ, περιοχών του Τρίτου Κόσμου. Ο. π.

⁷⁸ Βλ. σχετ. Time Life Books (1993), *Παγκόσμια Ιστορία: Η πυρηνική εποχή*, Κ. Καπόπουλος, Αθήνα, σελ. 26 -28

μεγαλύτερο ρόλο από την ισορροπία ισχύος⁷⁹. Σύμφωνα με τον Waltz «Η ισχύς μπορεί να είναι παρούσα, όταν η δύναμη δε χρησιμοποιείται, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις όπου η στρατιωτική δύναμη χρησιμοποιείται ανοιχτά»⁸⁰.

Η δεκαετία του εξήντα θα ξεκινήσει με την επανάσταση και την περίοδο «καραντίνας» στην Κούβα και την κρίση του Κόλπου των Χοίρων, θα σηματοδοτεί από την ανέγερση του τείχους του Βερολίνου, τις κινήσεις εθνικής ανεξαρτησίας που θα συνοδεύουν συχνά από πολεμικές αναμετρήσεις, όπως είναι ο γαλλο - αλγερινός πόλεμος και ο πόλεμος των έξι ημερών μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ⁸¹.

---

⁷⁹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 138

⁸⁰ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ 390

⁸¹ Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ι. Τζουρμανά), σελ. 62 - 65

1 COLD WAR CONFLICTS

- Green box: Countries in North Atlantic Treaty Organisation (NATO) (1949–)
- Pink box: Countries in Warsaw Pact (1955–91)
- Light blue box: Non-aligned communist states 1987
- Black box: Country with nuclear capability by 1987
- Green arrow: Crisis and Peking 8 missiles deployed in 1960s
- Red arrow: SS20 missiles deployed in 1980s
- Red star: Direct military action by USSR and/or allies
- Green star: Direct military action by USA and/or allies
- Red star with slash: Economic and political intervention by USSR and/or allies
- Green star with slash: Economic and political intervention by USA and/or allies

- Conflicts in which the USA, USSR and allies involved 1947–91:**
- 1 Greek Civil War 1947: USA gave aid to help defeat communists
  - 2 Berlin Blockade 1948–49: USSR attempted to force France, USA and Britain out of West Berlin by imposing a blockade around the city
  - 3 Malayan Emergency 1948–60: UK troops defeated communist insurgents while moving Malaya towards independence
  - 4 First Indochinese War 1946–54: French troops tried to prevent independence movement from establishing communism in Vietnam
  - 5 Korean War 1950–53 (map 2)
  - 6 Off-shore island Crisis 1954–55, 1958: US diplomatic effort and military support to Taiwan overthrew full-scale invasion by China in wake of artillery attack
  - 7 Guatemala 1954: USA backed right-wing coup
  - 8 Hungary 1956: Uprising of liberal communists crushed by Soviet troops
  - 9 Vietnam War 1959–75: US troops directly involved in war 1954–73
  - 10 Second Berlin Crisis 1961: East German government erected Berlin Wall and closed all but one of access routes to the city; USA sent tanks to Berlin
  - 11 Lebanon Crisis 1960–62: Civil war between US-backed and communist backed forces culminated in establishment of provisional government of unity
  - 12 Cuban Missile Crisis 1962 (map 3)
  - 13 Dominican Republic 1965: USA, fearing communist takeover, sent troops to back government of military junta
  - 14 Czechoslovakia 1968: liberal communist government overthrown by troops of USSR and Warsaw Pact allies
  - 15 Chile 1973: US-backed right-wing forces overthrew Allende's socialist government
  - 16 Angola 1974–90: Civil war between MPLA (backed by Soviet-funded Cuban troops) and the FNLA and Unita (backed by South Africa)
  - 17 Namibia 1975–91: Communist-backed forces fought for independence of Namibia, illegally incorporated into South Africa
  - 18 Nicaragua 1979: US backing failed to prevent left-wing Sandinistas deposing right-wing regime
  - 19 Afghanistan 1979–89: Soviet troops occupied the country to prevent overthrow of pro-Soviet regime

▲ In 1962 US reconnaissance flights detected evidence that the Soviet Union was building nuclear missile bases on Cuba, within range of the US mainland. A US

blockade, and a tense period during which nuclear war appeared likely, eventually resulted in the USSR, under Khrushchev, agreeing to dismantle the nuclear bases.

▲ The Cold War was a period of political and economic confrontation between the two superpowers and their allies. The area of highest tension was along the "Iron

Curtain" that divided Western from Eastern Europe, but the two sides' opposition to each other was played out in conflicts – some of a military nature – all over the world.

Με δεδομένη για εμάς τη βασική ρεαλιστική αρχή ότι ο ανταγωνισμός των κρατών γίνεται για ισχύ και ασφάλεια, υπό την διαρκή σκιά της αναρχίας στο διεθνές σύστημα, θεωρούμε τη διαπίστωση του Kenneth Neal Waltz ότι « η πιο σταθερή κατανομή ισχύος είναι ο διπολισμός» δικαιωμένη από τις εξελίξεις⁸². Η επιλογή στρατοπέδου ή ευμενούς ουδετερότητας στον ψυχρό πόλεμο είχε σαν αποτέλεσμα τη μεγιστοποίηση ασφάλειας των κρατών.

Πηγή:<http://www.nationalarchives.gov.uk/education/focuson/film/activities/cold-war/2-behind-the-smiles-pc.htm>

Η παρουσία των πυλώνων του διπολισμού και της πυρηνικής σπλοκατοχής λειτουργούσε αποτρεπτικά και διορθωτικά έως ένα βαθμό,

⁸² Βλ. σχετ. Kenneth N. Waltz (1959), *Man, The State and War: A theoretical analysis*, Columbia University Press, New York

καθώς ανάγκαζε τα κράτη να ενεργούν εντός συγκεκριμένων πολιτικών⁸³. Ο Waltz ερμηνεύει τη δομή του διεθνούς συστήματος, ως την παρουσία μιας κατανομής χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων των κρατών εντός του άναρχου διεθνούς περιβάλλοντος⁸⁴, βάση της διεθνούς κατανομής ισχύος. Επικεντρώνεται στην πολικότητα και το άναρχο διεθνές σύστημα, παρότι θεωρεί ότι η φυσική κατάσταση του διεθνούς συστήματος είναι η ισορροπία ισχύος και αν όχι συνεχώς, τείνει όμως να βρίσκεται προς αυτή⁸⁵. Προβλέπει έτσι ότι στο άναρχο διεθνές περιβάλλον η εμφάνιση πολέμων μεταξύ δυνάμεων, είναι πάντοτε πιθανή, ανάλογα με την σταθερότητα ή αστάθεια που επικρατεί στο σύστημα⁸⁶. Σε ένα σύστημα δυο πόλων επικρατεί ένα ειρηνικό σκηνικό μεταξύ των υπερδυνάμεων, αντίθετα με ένα πολυπολικό, το οποίο μπορεί να είναι πιο σταθερο, αλλά περισσότερο έκθετο σε πολεμικές συρράξεις⁸⁷. Χαρακτηριστικά είχε αναφέρει «όταν υπάρχουν πολλές μεγάλες δυνάμεις, οι έγνοιες ορισμένων από αυτές είναι περιφερειακές και όχι πλανητικές. Όταν υπάρχουν μόνο δυο, οι ανησυχίες της καθεμιάς για τις ενέργειες της άλλης κάνουν τις έγνοιες τους να περικλείουν ολόκληρο τον πλανήτη»⁸⁸.

Ο Mearsheimer, έρχεται να συμπληρώσει την ως άνω θεωρία του Waltz βασιζόμενος την αναφορά του στην άναρχη αρχιτεκτονική του διεθνούς συστήματος, με βασικά στοιχεία τον αριθμό των μεγάλων δυνάμεων και την κατανομή ισχύος του καθενός, καθώς έτσι επηρεάζονται οι

---

⁸³ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 359 - 360

⁸⁴ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (1979), *Theory of International Politics*, McGraw – Hill, United States of America, σελ. 80

⁸⁵ Βλ. σχετ. Kenneth N. Waltz (2000), *Structural Realism after the Cold War*, The MIT Press, International Security, Vol. 25, No. 1, σελ.27 - 39

⁸⁶ Βλ. σχετ. Kenneth N. Waltz (1959), *The Man, The State and the War*, Columbia University Press, New York, σελ. 188

⁸⁷ Kenneth N. Waltz (1993), *The Emerging Structure of International Politics*, The MIT Press, International Security, Vol. 18, No. 2, σελ. 43 – 47.

⁸⁸ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 412

προϋποθέσεις για σταθερότητα του συστήματος⁸⁹. Χαρακτηριστικά σε ομιλία του είχε αναφέρει ότι «ότι είναι τα χρήματα για την οικονομία, είναι και η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις»⁹⁰. Η διεθνής αναρχία και η αβεβαιότητα που έχουν να κάνουν με τα κίνητρα και τις προθέσεις των δυνάμεων δημιουργούν ένα καθεστώς «αμείωτου επιπέδου φόβου ανάμεσα στα κράτη» αποτελώντας παράλληλα και τις σταθερές του συστήματος⁹¹. Βάση της ίσης ή άνισης κατανομής ισχύος ο Mearsheimer αποδίδει τέσσερα πιθανά είδη συστημάτων⁹² : 1) τον μη ισορροπημένο διπολισμό⁹³ 2) τον ισορροπημένο διπολισμό 3) τον μη ισορροπημένο πολυπολισμό και 4) τον ισορροπημένο διπολισμό. Για τον Mearsheimer ο ψυχρός πόλεμος εντάσσεται στο σύστημα του «ισορροπημένου διπολισμού»⁹⁴, καθώς δεν υπάρχει μια δυνητική ηγεμονική υπερδύναμη μεταξύ ΗΠΑ και σοβιετικής ένωσης, κάτι που χαρακτήριζε την εποχή από μια στοιχειώδη σταθερότητα, αφού θεωρεί ότι είναι δυσκολότερο να ξεσπάσει πόλεμος στον διπολικό κόσμο από ότι στον πολυπολικό. Αυτό το ενισχύει θεωρώντας ότι⁹⁵: 1) στον πολυπολικό κόσμο υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες για σύγκρουση, καθώς δημιουργούνται περισσότερες δυνητικές δυάδες, 2) οι ανισορροπίες στην κατανομή ισχύος των δυνάμεων είναι περισσότερες σε έναν πολυπολικό κόσμο (π.χ.

⁸⁹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 657 - 658

⁹⁰ Ομιλία John J. Mearsheimer, στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 28/06/2011

⁹¹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2004), *Power and Fear in Great Power Politics*, στο Hans Morgenthau, G. O. Mazur (2004), *One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004)*, Semeneko Foundation, New York, σελ. 187

⁹² Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 658

⁹³ Αν και ο John J. Mearsheimer θεωρεί ότι είναι ανύπαρκτο στον πραγματικό κόσμο, βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 659

⁹⁴ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 660 - 661

⁹⁵ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 660 - 661 και για εκτενέστερη αναφορά στο John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 660 - 670

περιφερειακές συγκρούσεις) και 3) οι λάθος υπολογισμοί είναι μικρότεροι πιθανολογικά σε ένα διπολικό σύστημα.

«Τα συστήματα όμως είτε διατηρούνται είτε μεταλλάσσονται»⁹⁶. Η αναρχία που διαδέχεται τον ψυχρό πόλεμο μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη της δεκαετίας του 1980 αναγκάζει τα κράτη για την επίτευξη του στόχου της ασφάλειας να επιδίδονται σε διαρκή ανταγωνισμό για την απόκτηση ισχύος⁹⁷. Η διπολική ισορροπία του ψυχρού πολέμου ίσως ήταν απλά μια ισορροπία σε κινούμενη άμμο⁹⁸. Είναι όμως αλήθεια, ότι η δαμόκλειος σπάθη της πυρηνικής καταστροφής, οι διαρκείς κρίσεις και το κυρίαρχο λεξιλόγιο της μανιχαιστικής μάχης του καλού με το κακό, δεν εμπόδισαν τη διαμόρφωση ενός σταθερού πλαισίου έκφρασης των ανταγωνισμών στη διεθνή σκηνή και την εξασφάλιση αυξημένου κύρους στο διαιτητικό ρόλο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Σε άρθρο του ο Waltz επισημαίνει ότι «η αβεβαιότητα των κρατών ανά τους αιώνες σχετικά με το μέλλον τους, ασκεί πίεση στις κυβερνήσεις, έτσι ώστε να προτιμούν να έχουν σχετικά κέρδη έναντι απολύτων. Η δημιουργία διεθνών θεσμών για συνεργασία ανάμεσα στα κράτη στο μέλλον, δε θα είναι αδύνατη, παρά την ύπαρξη της αβεβαιότητας και των ανησυχιών, αλλά θα καθορίζονται και θα περιορίζονται λόγω αυτών»⁹⁹.

---

⁹⁶ Βλ. σχετ. Waltz N. Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 412

⁹⁷ Κάτι που ενισχύει η απαισιοδοξία του Mearsheimer η οποία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην ανάλυση της δομής του διεθνούς συστήματος κατά τον ψυχρό πόλεμο και στο βασικό επιχείρημα των ρεαλιστών, εκτιμώντας ότι ο διπολισμός είχε φέρει τη σταθερότητα και την τάξη μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, συνεπώς η κατάρρευση του θα γεννούσε μόνο νέα προβλήματα. Καθώς τα Βαλκάνια ολισθάναν προς τη βαρβαρότητα μετά το 1990 η ζοφερή πρόγνωση του Mearsheimer για την «επιστροφή της Ευρώπης στο μέλλον» έμοιαζε πράγματι προφητική. Βλ. σχετ. Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.199.

⁹⁸ Βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης), σελ. 327 - 328

⁹⁹ Βλ. σχετ. Kenneth N. Waltz (2000), *Structural Realism after the Cold War*, The MIT Press, International Security, Vol. 25, No. 1, σελ. 39 - 41

Με τη λήξη του ψυχρού πολέμου η ισορροπία αυτή δε διαταράχτηκε απλώς, αλλά έδωσε τη θέση της σ' ένα ασαφές και συνεχώς μεταβαλλόμενο πεδίο δυνάμεων.

Η θεώρηση του Waltz¹⁰⁰ για τη συνεχιζόμενη ύπαρξη του διπολικού συστήματος ακόμα και μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, καθώς υπήρχε απουσία άλλων ανερχόμενων μεγάλων δυνάμεων, αλλά παράλληλα η δημιουργούμενη Ρωσία είχε στην κατοχή της ικανό αριθμό στρατιωτικής δύναμης και πυρηνική οπλοκατοχή, ενισχύεται με την τοποθέτηση του Mearsheimer¹⁰¹ ότι η Ευρώπη παραμένει σε ένα διπολικό σύστημα με τις ΗΠΑ και τη Ρωσία να συνεχίζουν να είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές στη συγκεκριμένη περιφέρεια, θεωρώντας ότι: 1) τα πυρηνικά όπλα θα αποτελούν παράγοντα ειρήνης 2) η παρουσία των ΗΠΑ ως υπερπόντιος εξισορροπητής στην Ευρώπη έναντι σε άλλη τοπική δύναμη προσπαθήσει να κυριαρχήσει και 3) την ύπαρξη της Ρωσίας ως τοπικής μεγάλης δύναμης αλλά ανίσχυρης να επεκταθεί έξω από τα σύνορα της.

Η ηγεμονία των ΗΠΑ αποδείχτηκε πολύ γρήγορα ευάλωτη και αδύναμη να εμποδίσει την ανάδυση ενός ισορροπημένου πολυπολικού κόσμου, γιατί οι συνθήκες δε της επέτρεπαν να επιδοθεί σε πόλεμο παρεμπόδισης (preventive war) με τους αναδυόμενους αντιπάλους, ούτε να προκαλέσει αισθητή εξασθένιση τους. Άλλωστε «η διατήρηση μονοπολικής ηγεμονίας επί μακρόν, αποτελεί δομική ανωμαλία στο άναρχο διεθνές σύστημα»¹⁰².

---

¹⁰⁰ Βλ. σχετ. Kenneth N. Waltz (1993), *The Emerging Structure of International Politics*, The MIT Press, International Security, Vol. 18, No. 2, σελ. 45 - 53

¹⁰¹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 734

¹⁰² Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 170.

Έτσι η ανάλυση του Huntington¹⁰³ με την ενδιαφέρουσα περιγραφή του για το μετά τον ψυχρό πόλεμο διεθνές σύστημα που το χαρακτηρίζει ως ένα συνδυασμό μονοπολικού και ισορροπημένου πολυπολικού συστήματος, συμπίπτει με την άποψη του Mearsheimer¹⁰⁴ που υποστηρίζει μεν την διπολικότητα της Ευρώπης και του δυτικού ημισφαιρίου – αφού τονίζει όμως την αδιαμφισβήτητη υπεροχή των ΗΠΑ, όχι όμως και τη θέληση τους για ηγεμονικές – εδαφικές - φιλοδοξίες αλλά και του ισορροπημένου πολυπολικού συστήματος που περιγράφεται στη βορειοανατολική Ασία μεταξύ ΗΠΑ, Ρωσίας, Κίνας, όπου καμία δύναμη δεν ασκεί ηγεμονικό χαρακτήρα.

Η Ρωσία, ως μεγαλύτερο και διάδοχο τμήμα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης θα βγει γρήγορα από το καθεστώς διεθνούς απαξίωσης και οικονομικής κατάρρευσης, αναπτύσσοντας μια άναρχη και ραγδαία μεταστροφή του οικονομικού περιβάλλοντος στο εσωτερικό της, όπου παλιά μέλη της κομματικής νομενκλατούρας μετατρέπονται στο σκληρό επιχειρηματικό της πυρήνα¹⁰⁵. Η οικονομική της μηχανή δουλεύει ξανά με μεγάλο άνοιγμα των κοινωνικών ανισοτήτων, εκμετάλλευση των ενεργειακών της πηγών και του γεγονότος ότι αποτελεί ενεργειακό προμηθευτή για την Ευρώπη και επαναχάραξη των συμμαχιών της με τους γείτονες, αυτά την καθιστούν γρήγορα ξανά μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη.

Εντυπωσιακή είναι η είσοδος της Κίνας στο οικονομικό προσκήνιο¹⁰⁶. Ο Fernand Braudel, έλεγε ότι η Κίνα με την πανάρχαια ιστορία την

---

¹⁰³ Βλ. σχετ. Samuel Huntington (1999), *The Lonely Superpower*, Foreign Affairs, International Security, No.2, σελ. 35 - 49

¹⁰⁴ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 735 - 737

¹⁰⁵ Βλ. σχετ. Cox Michael, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.208 - 209.

¹⁰⁶ Βλ. Σχετ. Cox Michael, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.210 - 212

εφευρετικότητα και το εμπορικό δαιμόνιο των κατοίκων της, δεν ακολούθησε το δρόμο της εκβιομηχάνισης και της καπιταλιστικής ανάπτυξης του δυτικού κόσμου, αλλά επέλεξε μια ιστορική διαδρομή στάσιμης εσωστρέφειας, γιατί σε αντίθεση με αυτόν είχε πάντα αφθονία λόγω υπερπληθυσμού εργατικών χεριών και ήταν περιττή η βιομηχανική ανάπτυξη για την κάλυψη των αναγκών της¹⁰⁷. Αυτή η κατά βάση αγροτική χώρα, εκμεταλλεύεται τον αυταρχισμό της μονοκομματικής διακυβέρνησης της, τον υπερπληθυσμό, τον λιτό τρόπο ζωής των κατοίκων και την αυστηρή κρατική οργάνωση και εισβάλλει στη συνθήκη της παγκοσμιοποίησης με αλματώδη ανάπτυξη βιομηχανικής παραγωγής, αστικοποίηση, διεθνείς επενδύσεις, νέα στρατηγική συμμαχιών και ανταγωνιστικά προϊόντα¹⁰⁸.

Στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, η οικονομική κοινότητα σε μια προσπάθεια ισχυροποίησης των δομών της στο νέο περιβάλλον, μετεξελίσσεται σε ένωση που δε μπορεί όμως να γεφυρώσει τους εσωτερικούς ανταγωνισμούς και τις διαφορές στον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής των μελών της¹⁰⁹. Η Βρετανία θα παραμείνει προσδεμένη στο άρμα των ΗΠΑ, η Γερμανία θα αναδεχθεί σε ηγεμονική δύναμη της, η Γαλλία θα προσπαθήσει να διατηρήσει την ισχύ της συμβάλλοντας στην οικοδόμηση του εύθραυστου γαλλογερμανικού άξονα.

Παρά το τέλος του ψυχρού πολέμου το περιβάλλον στο διεθνές σύστημα παραμένει αμετάβλητο. Η αμερικανική κυριαρχική υπεροχή εμφανίζεται τόσο σε στρατιωτικό, όσο και σε πολιτικό, οικονομικό, ιδεολογικό και

¹⁰⁷ Βλ. σχετ. Braudel Fernand (2010), *Γραμματική των Πολιτισμών*, ΜΙΕΤ, Αθήνα (μτφ Α. Αλεξάκης).

¹⁰⁸ «ο κινεζικός στρατηγικός χώρος αναπτύσσεται από μια διττή λογική: α) στο εσωτερικό της απέραντης ασιατικής ηπειρωτικής μάζας ... β) στην όχι λιγότερο απέραντη έκταση των θαλάσσιων χώρων του Ειρηνικού», Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ι. Τζουρμανά), σελ. 163

¹⁰⁹ Βλ. σχετ. Cox Michael, στο Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.214 - 215

πολιτισμικό επίπεδο. Παρότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική έμενε χωρίς τον κυρίαρχο στόχο της περιόδου 1947 – 1989, περί ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης, η προσπάθεια για τη διατήρηση του πρωταγωνιστικού ρόλου στα διεθνή δρώμενα, απαιτούσε νέους τρόπους και νέες στρατηγικές εδραίωσης¹¹⁰. Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα μεταψυχροπολεμικά βοήθησε στη διαμόρφωση ενός διεθνούς περιβάλλοντος στα πλαίσια που εκείνες ήθελαν.

Η πραγματικότητα είναι ότι η μη εμφάνιση παραδοσιακών απειλών μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έκανε πολύ δύσκολες τις προβλέψεις και τη διαμόρφωση μίας κοινής αντίληψης για τη φύση των απειλών και της ασφάλειας¹¹¹.

Τρεις ήταν οι αντιλήψεις για τη μεταψυχροπολεμική αμερικανική εξωτερική πολιτική που προέκυψαν στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα κατά τη δεκαετία του 1990¹¹². Αρχικά κυρίαρχη τάση στην εξωτερική πολιτική ήταν ο φιλελεύθερος ιδεαλισμός του Ουίλσον (γνωστή και ως Ουίλσονισμός), ο οποίος εκφράστηκε κατά κύριο λόγο από την κυβέρνηση του Προέδρου Κλίντον. Ουσιαστικά η τάση αυτή πρότεινε να αξιοποιηθεί η ηγεμονική θέση των ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό εκμεταλλεύομενη την μετάβαση των πρώην κομμουνιστικών καθεστώτων στη δημοκρατία και την ελεύθερη αγορά κάτι που φάνταζε να διευρύνει τη ζώνη της ειρήνης, συνεργασίας, δημοκρατίας και ευημερίας, που είχε προκύψει στη Δύση μεταπολεμικά¹¹³. Θεωρώντας σαν βάση πως ένας πόλεμος μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας είναι αδιανόητος εκείνη την εποχή, θέτει σαν

---

¹¹⁰ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002

¹¹¹ Βλ. σχετ. Riecke Henning (2005), *Need for Change*, Δελτίο NATO, Άνοιξη 2005

¹¹² Για τις τρεις παραδόσεις Βλ. σχετ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001, σελ. 13-68.

¹¹³ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002, σελ 363 – 369, 389 - 402

«στόχο» την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης και σταθερότητας υποστηρίζοντας¹¹⁴ α) την εξάπλωση της δημοκρατίας, θεωρώντας ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους, β) την εξάπλωση του ελεύθερου εμπορίου θεωρώντας ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση καθιστά απαγορευτικό το κόστος των πολέμων και γ) τη συλλογική ασφάλεια μέσω πολυμερών θεσμών με προεξέχοντα τον ΟΗΕ.

Στην άλλη πλευρά της παραπάνω θεώρησης βρίσκονται οι εθνικιστικοί «νεοαπομονωτιστές»¹¹⁵. Η θεωρία (γνωστή και ως Τζακσονισμός) συνδέεται με την πολιτική του Αντρίου Τζάκσον (προέδρου στα μέσα του 19^{ου} αιώνα), όμως στη μεταψυχροπολεμική έκφασή της δεν προωθεί τον πλήρη απομονωτισμό, αλλά την απεμπλοκή των ΗΠΑ από τις πολυμερείς δεσμεύσεις της παραπάνω τάσης. Ουσιαστικά πρόκειται για την υπεράσπιση των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων με μονομερή και αποφασιστικά μέσα και αντιστέκονται από την άλλη μεριά στην εμπλοκή των ΗΠΑ σε πολυμερή διεθνιστικά σχήματα για το ουτοπικό «καλό της ανθρωπότητας» ή προς όφελος άλλων εθνών¹¹⁶.

Στο ενδιάμεσο των δυο ανωτέρω τάσεων εξωτερικής πολιτικής βρίσκεται η ρεαλιστική παράδοση, η οποία συνδέεται κυρίως με τους Προέδρους Θίοντορ Ρούζβελτ και Ρίτσαρντ Νίξον¹¹⁷. Οι ρεαλιστές τάση στην πολιτική δεν αντιτίθενται στις πολυμερείς δεσμεύσεις των ΗΠΑ, επιδιώκουν όμως να τις αξιοποιήσουν με γνώμονα και σαν κύριο στόχο τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα. Αντιμετωπίζοντας το διεθνές περιβάλλον με όρους της γενικής ισορροπίας των δυνάμεων και των πολύπλοκων περιφερειακών ισοζυγίων ισχύος, υποστηρίζουν την εμπλοκή των ΗΠΑ

---

¹¹⁴ Ο. π.

¹¹⁵ Ο. π.

¹¹⁶ Ο. π.

¹¹⁷ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002, σελ 363 – 369, 389 - 402

στις διεθνείς εξελίξεις με γνώμονα τη διαχείριση της γενικής ισορροπίας και των περιφερειακών ισοζυγίων¹¹⁸. Σαν τάση πολιτικής, θα λέγαμε ότι αντλεί κυρίως από ευρωπαϊκές και όχι αμερικανικές παραδοσιακές αντιλήψεις περί διεθνούς πολιτικής ασκεί όμως μεγάλη επιρροή στους ηγετικούς κύκλους των ΗΠΑ κατά τον 21^ο αιώνα¹¹⁹.

Η θεώρηση του Robert Gilpin¹²⁰ ότι στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο πλούτος και ισχύς θα αλληλοσχετίζονται έντονα και θα διαμορφώνουν μαζί τα ζητήματα ελευθερίας και δομής του διεθνούς συστήματος ήταν κομβική. Από τον κανόνα του χρυσού έως το δολάριο, από τον μερκαντιλισμό έως την οικονομική παγκοσμιοποίηση, από το ατμόπλοιο μέχρι την «έκρηξη» της τεχνολογίας, οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ισχύς δημιουργούν ένα πεδίο παγκόσμιας ολοκλήρωσης οικονομιών σε ολόκληρο τον πλανήτη¹²¹. Τα πολιτικά συμφέροντα και τα συμφέροντα ασφαλείας σίγουρα θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν τον κύριο ρόλο σ' αυτή τη φύση της παγκόσμιας οικονομίας, όπως επίσης και οι σχέσεις μεταξύ των κυρίαρχων οικονομικά κρατών (ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία, Ινδία)¹²². Το τέλος του ψυχρού πολέμου οδήγησε την παγκόσμια οικονομική και πολιτική τάξη πραγμάτων σε ένα νέο δυναμικό σχήμα, όπου η τεχνολογία και η οικονομική παγκοσμιοποίηση θα αποτελούν τις κύριες εκφράσεις του πλουτοπαραγωγικού συστήματος, αλλά δε θα μπορούν να εξασφαλίσουν την σταθερότητα μιας παγκόσμιας οικονομίας. «Εάν οι ΗΠΑ δεν αναλάβουν εκ νέου τον ηγετικό τους ρόλο,

---

¹¹⁸ Ο. π.

¹¹⁹ Βλ. σχετ. Henry Kissinger (2002), *Does America Need a Foreign Policy?*, Touchstone, New York, Σελ. 234-257 και 289 – 316

¹²⁰ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2004), *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος)

¹²¹ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2004), *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 248

¹²² Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2002), *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η διεθνής οικονομική τάξη*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 21

τότε η Δεύτερη Χρυσή Εποχή του παγκόσμιου καπιταλισμού ενδέχεται να λάβει και αυτή τέλος»¹²³. Με τον τρόπο αυτό ο Gilpin θέτει επί τάπητος το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας και ειδικότερα της αμερικανικής ηγεσίας στο νέο διαμορφούμενο διεθνές σύστημα μετά το 1990. Σημαντική είναι η ανάλυση του Gilpin θέτει για τις δυο διαδοχικές ηγεμονίες της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ μετά τη βιομηχανική επανάσταση και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αντίστοιχα, όπου αναφέρει ότι μέσα από την επιδίωξη οργάνωσης πολιτικών, οικονομικών, σχέσεων στο παγκόσμιο περιβάλλον, προσπαθούσαν με στρατηγικό τρόπο να προωθήσουν τα συμφέροντα τους και επέβαλαν τη βούληση τους, αλλά παράλληλα προσέφεραν διεθνή αγαθά όπως η ειρήνη, η ασφάλεια και η τάξη, στα υπόλοιπα κράτη της διεθνούς κοινωνίας¹²⁴. Στη βάση αυτή κυμαίνεται η λογική του Gilpin¹²⁵, όταν αναφέρεται στην αλλαγή των μορφών πολέμου μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά στη διατήρηση της ανταγωνιστικής φύσης του διεθνούς συστήματος.

2.2 Οι Η.Π.Α μοναδική υπερδύναμη

Ο Mearsheimer αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «στη δύση είναι ευρέως διαδεδομένη η άποψη ότι η διεθνής πολιτική υπέστη μια θεμελιώδη μεταβολή με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Πλέον το χαρακτηριστικό γνώρισμα των σχέσεων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι η συνεργασία και όχι ο ανταγωνισμός και η σύγκρουση»¹²⁶. Παρότι όμως,

¹²³ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2002), *Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού: Η Παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 426

¹²⁴ Βλ. σχετ. Σπύρος Μακρής (2007), *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 442

¹²⁵ Βλ. σχετ. Robert Gilpin (2004), *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 356 -375

¹²⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 693

από την προσήλωση στην άμυνα και τους εξοπλισμούς περάσαμε στην αναζήτηση διαφορετικών μορφών άσκησης εξωτερικής πολιτικής, με ιδιαίτερη έμφαση στα δημοκρατικά και ανθρώπινα δικαιώματα, την υγεία, την εκπαίδευση, την εξάλειψη της φτώχειας, το σύστημα δικαίου, την ανθρωπιστική βοήθεια, το περιβάλλον, το εμπόριο, τις πληθυσμιακές αναλογίες, τη καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι «ο πραγματικός κόσμος παραμένει ρεαλιστικός»¹²⁷. Η δεκαετία του 1990 αποτελεί μια ιδανική συγκυρία για τις ΗΠΑ, καθώς έχει διαμορφωθεί ένα παγκόσμιο περιβάλλον τέτοιο, ώστε να τους επιτρέπει δημιουργήσουν τις ευνοϊκές για εκείνες καταστάσεις που θα εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους. Αυτό ενισχύει η θεώρηση του Mearsheimer για τη συνεχιζόμενη ανυπαρξία μιας κυρίαρχης αρχής μέσα στην αναρχία του διεθνούς συστήματος ενώ ταυτόχρονα θεωρεί ότι τα κράτη παραμένουν οι κυρίαρχοι δρώντες και κύριος στόχος τους αποτελεί η απόκτηση ισχύος έναντι των άλλων¹²⁸. Παρά το ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας ο ανταγωνισμός για ισχύ δεν έφτανε στα προηγούμενα επίπεδα των πρωτύτερων χρόνων, η πολιτική ισχύος δεν έχει εξαφανιστεί από την Ευρώπη και τη βορειοανατολική Ασία, καθώς υπάρχουν ακόμα μεγάλες δυνάμεις και άλλες που μπορεί στο μέλλον να αναδειχθούν¹²⁹.

Καθώς οι ΗΠΑ κατείχαν τη δεσπόζουσα θέση στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και δεν υφίσταντο τις συνήθεις πιέσεις και περιορισμούς του διεθνούς συστήματος ήταν μια εξαιρετική ευκαιρία να προωθήσουν τα διακηρυγμένα αμερικανικά ιδεώδη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά τα ιδεώδη έβρισκαν έκφραση μέσα από τον

---

¹²⁷ Ο. π. σελ. 694

¹²⁸ Ο. π. σελ. 695

¹²⁹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 395

φιλελεύθερο ιδεαλισμό του Αμερικανού Προέδρου Woodrow Wilson (ο λεγόμενος και ως Ουίλσονισμός) και αποτελούσαν παράδοση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, πρεσβεύοντας την αντίληψη της μοναδικότητας τους και τη διάθεση τους να προωθούν αξίες που αποτελούν θεμελιώδεις λίθους της αμερικανικής κοινωνίας όπως η ελευθερία, η δημοκρατία και η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹³⁰.

Ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος δοκιμάζει τις αντικειμενικές τάσεις του, τις δυνάμεις του απέναντι στα κατάλοιπα του παλιού κόσμου, τις συγκρούσεις συμφερόντων και τις αντιφάσεις του για πρώτη φορά αλλά σε ευρύ πεδίο πειραματισμών στο έδαφος των Βαλκανίων. Συγκεκριμένα στην επικράτεια της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας κατά τη διάρκεια όλης της δεκαετίας του 1990, που θα γίνει το πεδίο επανεμφάνισης του φαινομένου της «βαλκανιοποίησης»¹³¹.

Τα Βαλκάνια βρίσκονται στο κέντρο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1990, σε μια περίοδο που ο Ουίλσονισμός του Κλίντον κυριαρχούσε ως σχολή, παρά τις υπάρχουσες εναντιοτικές τάσεις στο εσωτερικό της πολιτικής, κυρίως από τις ρεπουμπλικανικές πλειοψηφίες στο Κογκρέσο¹³². Ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία του Ουίλσονισμού είναι, η θεώρηση ότι τα δημοκρατικά καθεστώτα

---

¹³⁰ Βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

¹³¹ «βαλκανιοποίηση. Με τον όρο αποδίδεται ο κατατεμαχισμός των χωρών σε μικρές οντότητες που βασίζονται στη θρησκεία την εθνότητα και την ιστορία και που σε γενικές γραμμές δεν είναι δυνατό να συστήσουν μια επικράτεια. Εμπνευσμένος από την πραγματικότητα των Βαλκανίων του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα ο όρος περιγράφει έκτοτε την κατάσταση των νέων αφρικανικών κρατών για να εφαρμοστεί σήμερα εκ νέου στην περιοχή προέλευσης του», Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 86.

¹³² Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

παρουσιάζονται στο διεθνές περιβάλλον ως φιλειρηνικά στις σχέσεις τους με άλλες δημοκρατίες και τα μη δημοκρατικά καθεστώτα ως εν δυνάμει ταραχοποιούς της διεθνούς πολιτικής και πηγές έντασης. Δημιουργεί δηλαδή έναν διαχωρισμό των κρατών σε «καλά» και «κακά» με βάση ιδεολογικές (δημοκρατία) και ηθικές (ανθρώπινα δικαιώματα) αρχές.¹³³ Η φιλελεύθερη τάση του Ουίλσονισμού εδράζεται σε θεωρήσεις όπως του Kant που έχουν υποστηρίξει την άποψη ότι τα δημοκρατικά καθεστώτα είναι πιο διστακτικά να εμπλακούν σε συγκρούσεις σε σύγκριση με κράτη που κυβερνώνται από αυταρχικά – ολιγαρχικά καθεστώτα¹³⁴. Η ιστορία όμως έχει δείξει την προβληματική της παραπάνω θεώρησης τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. «Ο ισχυρισμός των φιλελευθέρων ιδεαλιστών πως “οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους” δεν ευσταθεί. (...) ίσως στην πραγματικότητα να συμβαίνει και το αντίθετο, δηλαδή ότι η επέκταση της δημοκρατίας να διευκολύνει τις συγκρούσεις»¹³⁵. Επίσης, η ελευθερία στην κοινή γνώμη που αποτελεί χαρακτηριστικό των δημοκρατικών πολιτευμάτων μπορεί να υιοθετήσει ή ακόμα και να παρασυρθεί σε εθνικιστικά και θρησκευτικά ρεύματα, με αποτέλεσμα να πιέζει για τη λύση διακρατικών ή ιδεολογικών διαφορών με συγκρουσιακές ενέργειες ή ακόμα και πόλεμο¹³⁶.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου και η έναρξη και διάρκεια της δεκαετίας του 1990 παρείχε στην κυβέρνηση Κλίντον το «έδαφος» να ακολουθήσει την ιδεολογική εξωτερική πολιτική του Ουίλσονισμού¹³⁷ και να προβεί σε

---

¹³³ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2001), *The Tragedy of Great Power Politics*, Norton & Company, New York - London, σελ. 15-16.

¹³⁴ Όπως αποδόθηκε στο Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 33

¹³⁵ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 36

¹³⁶ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 35

¹³⁷ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

τέσσερις λεγόμενες ανθρωπιστικές επεμβάσεις¹³⁸ στη Σομαλία, στην Αιτή, στη Βοσνία και στο Κόσσοβο μέσα στα οκτώ χρόνια της προεδρίας του, από τις οποίες μέχρι σήμερα σε κανένα από τα σημεία αυτό του πλανήτη δεν έχει επέλθει το επιθυμητό αποτέλεσμα, σύμφωνα με τις αμερικανικές προσδοκίες¹³⁹.

Ο Henry Kissinger τόνισε, ότι ο αμερικανικός παρεμβατισμός σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων επί της Προεδρίας Κλίντον σηματοδότησε «την κατάρρευση της βεστφαλιανής έννοιας της μη επέμβασης»¹⁴⁰, δηλαδή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης της κυριαρχίας των κρατών. «Η αποδοχή της αρχής της μη επέμβασης σημαίνει ταυτόχρονα παραδοχή του διεθνούς κοινωνικού, πολιτικού και πολιτειακού κατακερματισμού και της αρχής της κρατικής κυριαρχίας ως του καθεστώτος ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ ηθικά αυτόνομων συλλογικών οντοτήτων, δηλαδή κρατών. Ταυτόχρονα επισημαίνει, μεταξύ άλλων, αποδοχή της άποψης πως το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και παραδοχή πως το μέγιστο αναμενόμενο είναι η κατοχύρωση της αρχής της κρατικής κυριαρχίας και

---

¹³⁸ Ένας ορισμός «ανθρωπιστική επέμβαση με τη στενή έννοια του όρου θεωρείται η χρήση δυνάμεων για το σκοπό της προστασίας των κάτοικων ενός τρίτου κράτους, οι οποίοι υπόκεινται σε ιδιαίτερα αυταρχική και συστηματικά προβληματική μεταχείριση που ξεπέρα τα νόμιμα όρια μέσα στα οποία μια κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη από το διεθνές δίκαιο να κινείται. Με την ευρεία έννοια ως ανθρωπιστική επέμβαση θεωρείται ένα ευρύ πλαίσιο εξαναγκαστικών ή μη εξαναγκαστικών ενεργειών, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε ένα κράτος χωρίς ή με τη συναίνεση του και, αντίστοιχα παραβιάζουν ή δε παραβιάζουν την κυριαρχία ή ανεξαρτησία του, με υποκείμενο, δηλαδή επεμβαίνων, ένα άλλο κράτος, ομάδα κρατών, διεθνή οργανισμό ή διεθνή οργάνωση και στόχο της την έμπρακτη επίδειξη ανθρωπιστικής αλληλεγγύης», από άρθρο του Π. Σιούσουρα, **Σχετικοποίηση της Έννοιας της Κρατικής Κυριαρχίας** και πιο αναλυτικά στον Χάρτη των ΗΕ στο άρθρο 7 (2)

¹³⁹ Βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), **Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια**, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

¹⁴⁰ Βλ. σχετ. Henry Kissinger (2002), **Does America Need a Foreign Policy?**, Touchstone, New York, σελ. 410.

του δικαιώματος της εσωτερικής αυτοδιάθεσης κάθε κρατικής κοινωνίας»¹⁴¹.

Στη νέα εποχή τα ανθρώπινα δικαιώματα και η διακύβευση τους μοιάζουν να γίνονται ισχυρότερα από το σεβασμό των κρατικών συνόρων.

«Τα δικαιώματα αυτά μπορεί να διακυβεύονται για πολλούς λόγους: μετριοπαθή ή τυρρανικά καθεστώτα (το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεΐν ή η Ροδεσία του Μουγκάμπε), εθνικιστικές και θρησκευτικές συγκρούσεις που διχάζουν μια χώρα, συχνά επειδή η κυβέρνηση υποστηρίζει μια εθνική ομάδα ή μια θρησκεία έναντι άλλων (Ρουάντα, Σουδάν), διάλυση χωρών όπου η ειρήνη και η ασφάλεια είχαν διατηρηθεί επί χρόνια καταναγκαστικά (Γιουγκοσλαβία του Τίτο), καταχρήσεις εξουσίας που διαπράχθηκαν από μια αποικιοκρατική δύναμη (Ινδονησία στο Ανατολικό Τιμόρ), επιστροφή στην αναρχία μετά την πτώση ενός δικτάτορα (Σομαλία, Ζαΐρ), συγκρούσεις ανάμεσα σε μια πλειοψηφία και μια μειοψηφία που ανήκουν σε διαφορετικές εθνικές ομάδες ή θρησκείες (Σρι Λάνκα, Τσετσενία, Κόσσοβο, Θιβέτ), ενδημικός και αιματηρός εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις ή ιδεολογικές παρατάξεις (Κολομβία, αρκετές χώρες της κεντρικής Αμερικής στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου)»¹⁴².

Ο φιλελεύθερος ιδεαλισμός της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ παρά τα διάφορα μεθοδολογικά εργαλεία της διπλωματίας κι ενώ αρχικά χαρακτηρίζεται από τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας και της ελευθερίας, πολλές φορές παρασύρεται στην επιβολή ενός απολυταρχικού διεθνισμού με ένοπλες επεμβάσεις αλλά και στην επιβολή αμερικανικών πολιτικών και οικονομικών επιταγών σε άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος¹⁴³. Ο Mearsheimer τονίζει ότι πολλές

¹⁴¹ Βλ. σχετ. Ήφαιστος Παναγιώτης (1999), *Ιστορία, Θεωρία & Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 336

¹⁴² Βλ. σχετ. Hoffmann Stanley (2011), *Χaos και Βία*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 194

¹⁴³ Βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

φορές η επιδίωξη άλλων σκοπών και στόχων που βρίσκονται πέραν της ασφαλείας, δεν μεταβάλλουν την ισορροπία ισχύος καθώς επεμβάσεις στο «όνομα» ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συνήθως είναι μικρής κλίμακας επιχειρήσεις με μικρό κόστος και ελάχιστο κίνδυνο για τις μεγάλες δυνάμεις¹⁴⁴. Οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις της Κυβέρνησης Κλίντον είχαν δύο βασικά χαρακτηριστικά: α) ήταν εξαιρετικά επιλεκτικές¹⁴⁵ και β) δεν ήταν διατεθειμένη να διακινδυνεύσει αμερικανικές απώλειες για χάρη των ανθρωπιστικών επεμβάσεων. Ανθρωπιστικές τραγωδίες υπήρξαν σε πολλά εδάφη του πλανήτη. Οι ΗΠΑ φυσικά αδυνατούσαν να επεμβαίνουν σε κάθε μέρος του κόσμου, όπου παραβιάζονται σε μεγάλο βαθμό και εκτενώς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σύμφωνα όμως με τον Henry Kissinger όταν η ανθρωπιστική επέμβαση παίρνει την μορφή της επιλογής «θα εκλαμβάνεται από τον υπόλοιπο κόσμο ως αυθαίρετη άσκηση της αμερικανικής κυριαρχίας και συν τω χρόνω ως ιδιοτελής υποκρισία»¹⁴⁶. Η μη επέμβαση όμως των ΗΠΑ σε άλλες περιοχές που είχαν ανάγκη από επίλυση των διαφορών τους, έχει να κάνει με την ορθολογική σκέψη, ότι το κόστος του πολέμου είναι ιδιαίτερος υψηλό για τις δυνάμεις επέμβασης, ειδικά όταν ο τρόπος διεξαγωγής της επιχείρησης λαμβάνει χώρα κάτω από ανορθόδοξη μορφή¹⁴⁷.

---

¹⁴⁴ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 110 - 111

¹⁴⁵ σημαντικά τμήματα του κόσμου γνώρισαν μεγάλη αστάθεια και αιματηρές συρράξεις. Αποσχιστικά κινήματα διέλυσαν τη Ρωσία (Τσετσένοι), την Τουρκία (Κούρδοι), το Αζερμπαϊτζάν (Ναγκόρνο Καραμπάχ), τη Γεωργία, την Ινδία (Κασμίρ), την Ινδονησία και τη Σρι Λάνκα, στο Αφγανιστάν, στο Τατζικιστάν και στην Αλγερία αιματηρές εμφύλιες συγκρούσεις μεταξύ των οπαδών και των αντιπάλων ενός ισλαμικού θεοκρατικού πολιτικού συστήματος. Τουλάχιστον είκοσι χώρες της Αφρικής γνώρισαν εμφύλιες ή διεθνείς πολεμικές συρράξεις κατά τη δεκαετία του 1990. Η γενοκτονία στη Ρουάντα το 1994 από μόνη της στοίχισε τη ζωή περισσότερων ανθρώπων από ότι όλοι οι πόλεμοι στην παλαιά Γιουγκοσλαβία μαζί., Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002

¹⁴⁶ Βλ. σχετ. Henry Kissinger (2002), *Does America Need a Foreign Policy?*, Touchstone, New York, σελ. 416-18.

¹⁴⁷ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 43

Ο θάνατος του Τίτο το 1980 θα πυροδοτήσει μια αλυσίδα εσωτερικών εντάσεων στο πολυεθνικό κράτος της πρώην Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας και φυγόκεντρες τάσεις στις εθνοτικές οντότητες που το συγκροτούσαν. Ο λόγος που δεν εκδηλώθηκαν αυτές αμέσως είναι ότι τη δεκαετία του '80 η ανθρωπότητα βίωνε την τελευταία αναλαμπή του διπολισμού πριν την οριστική κατάρρευση του. Η αμφισβήτηση των συνόρων εκδηλώνεται τελικά στο εσωτερικό του πολυεθνικού κράτους, ίσως γιατί η ανάγκη ισορροπίας δεν επιτρέπει ακόμα την έμπρακτη αμφισβήτηση τους δε διακρατικό επίπεδο. Η μορφή έκφρασης της είναι ο εθνικός και θρησκευτικός αυτοπροσδιορισμός, η αδυναμία συνύπαρξης με τον άλλο, η υποδαύλιση ιστορικών αντιθέσεων και αλυτρωτικών τάσεων.

Το 1991 κυβέρνηση Τζορτζ Χέρμπερτ Ουώκερ Μπους είχε αρνηθεί να αναλάβει την ευθύνη της διαχείρισης¹⁴⁸ του προβλήματος της Γιουγκοσλαβίας ρίχνοντας το βάρος στη νεοσυστάμενη Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁴⁹. Η αποτυχία διαμεσολάβησης της Ευρωπαϊκής κοινότητας στο πρόβλημα και η επακόλουθη αιματοχυσία στον κροατικό πόλεμο του 1991 και στον βοσνιακό πόλεμο του 1992-95 οδήγησε σε αντίθετα αποτελέσματα από αυτά των Ουίλσονιανών προσδοκιών, καθώς την πτώση ενός κομμουνιστικού καθεστώτος είχε ακολουθήσει όχι η πρόοδος προς τη δημοκρατία και την ελεύθερη αγορά αλλά ο εθνικισμός και η βία, δηλαδή η επιστροφή σε δυσάρεστες καταστάσεις του ευρωπαϊκού παρελθόντος¹⁵⁰. Ο Stanley Hoffmann αναφέρει «Στην περίπτωση της Βοσνίας (1992-1995), η αμερικανική διπλωματία κάθε άλλο παρά επιβεβαιωτική ήταν στην αρχή εξαιτίας μιας παρατεταμένης διαφωνίας

---

¹⁴⁸ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

¹⁴⁹ Ο. π. και Σιούσουρας Π. Πέτρος, Ρουδομέτωφ Ν. Βίκτωρ, Κουβερτάρης Α. Γεώργιος (2009), *Τα Νέα Βαλκάνια: Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Ηρόδοτος, Αθήνα, (μτφ Ι. Παπαδήμος)

¹⁵⁰ Ο. π.

με την ευρωπαϊκή προσπάθεια για την επίτευξη μιας ειρηνευτικής ρύθμισης, η οποία αντανάκλουσε την απροθυμία της Βρετανίας και της Γαλλίας να μεταβάλλουν το αντικείμενο της παρέμβασής τους από διατήρηση της ειρήνης (αν και δεν υπήρχε ειρήνη για να διατηρηθεί) σε επιβολή της ειρήνης (που θα απαιτούσε χρήση βίας)¹⁵¹. Ο αμερικανονατοϊκός παράγοντας εμφανίζεται από την αρχή στην περιοχή ως εγγυητής για τη διαφύλαξη της ειρήνης, της ασφάλειας και της προστασίας των μειονοτήτων και αναλαμβάνει διαιτητικό ρόλο μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών των εμφύλιων διαμαχών που επιδίδονται σε επιθετικές στρατηγικές. Ο αστάθμητος χαρακτήρας όμως της ανισοκατανομής ισχύος των αντιμαχόμενων καθιστά κάθε στρατηγική ατελέσφορη. Στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη¹⁵² τα πράγματα είναι πιο σύνθετα από την αρχή, δηλαδή από το 1992 που προκηρύσσεται δημοψήφισμα για την απόσχιση της από το οποίο απέχουν οι σερβοβόσνιοι. Σέρβοι εναντίον κροατών - χριστιανοί εναντίον μουσουλμάνων σε ένα αξεδιάλυτο σύμπλεγμα θρησκευτικών και ενωτικών αντιθέσεων.

Ο Πρόεδρος Τζορτζ Χέρμπερτ Ουώκερ Μπους ωστόσο αρνήθηκε να επέμβει στρατιωτικά στη Γιουγκοσλαβική κρίση, καθώς δεν ήταν διατεθειμένος να εμπλέξει τον αμερικανικό στρατό σε καταστάσεις ανταρτοπόλεμων όπου δεν διακυβεύονταν σημαντικά αμερικανικά εθνικά συμφέροντα¹⁵³. Αυτό αποτελούσε χρήση της εμπειρίας και των βιωμάτων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής από πρότερες μάχες, συγκρούσεις και επεμβάσεις ανά τον κόσμο. Σκληροί επικριτές της

---

¹⁵¹ Hoffmann Stanley (2011), *Χάος και Βία*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ε. Μπαρτζινόπουλος), σελ. 221

¹⁵² «Στην αρχή της δεκαετίας του 1990 η Βοσνία Ερζεγοβίνη αποτελείται από τρεις κύριες κοινότητες τη μουσουλμανική κοινότητα 45% του συνολικού πληθυσμού τη σερβική κοινότητα 30% και την κροατική κοινότητα 17%», Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι;*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 90

¹⁵³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα και Σιούσουρας Π. Πέτρος, Ρουδομέτωφ Ν. Βίκτωρ, Κουβερτάρης Α. Γεώργιος (2009), *Τα Νέα Βαλκάνια: Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Ηρόδοτος, Αθήνα, (μτφ Ι. Παπαδήμος)

κυβέρνησης Μπους στις ΗΠΑ ήταν οι κεντροαριστεροί φιλελεύθεροι, καθώς είχαν ήδη προβάλει την αρνητικότητα τους στις στρατιωτικές επεμβάσεις του Ρίγκαν, που προωθούσαν τα αμερικανικά συμφέροντα, υποστήριζαν όμως την επέμβαση στη Βοσνία με σκοπό ένα καλύτερο μέλλον για την Ευρώπη συμπεριλαμβανομένων των Βαλκανίων.¹⁵⁴

Η νέα κυβέρνηση Κλίντον αμφιταλαντεύθηκε στα δυο πρώτα χρόνια σε σχέση με την αναγκαιότητα επέμβασης στη Βοσνία, καθώς εξέταζε από τη μια πλευρά την πίεση της αμερικανικής κοινής γνώμης και ιδίως των κεντροαριστερών υπέρ της επέμβασης και από την άλλη τον κίνδυνο εμπλοκής σε μακροχρόνια περιπέτεια με μεγάλες αμερικανικές απώλειες¹⁵⁵. Σαν φωνές από το παρελθόν αναδύονται ο σερβικός και ο αλβανικός εθνικισμός στο όνομα της Μεγάλης Σερβίας και της Μεγάλης Αλβανίας αντίστοιχα ενώ μέσω της μουσουλμανικής ταυτότητας των βοσνίων κάνει την εμφάνιση του σε ευρωπαϊκό έδαφος με τις ευλογίες της δύσης ο ισλαμικός φονταμενταλισμός. Η αμερικανική πολιτική στράφηκε στην στρατηγική δημιουργίας μιας κροατο - μουσουλμανικής συμμαχίας, επιτρέποντας ταυτόχρονα τη στρατιωτική ενίσχυση της με τη χρηματοδότηση και τον εξοπλισμό της - μεταξύ άλλων αφήνοντας να προσέλθουν ισλαμιστές εθελοντές και ξένους μισθοφόρους και όπλα -, με αποτέλεσμα να αλλάξει η ισορροπία σε βάρος της σερβικής πλευράς και να επέλθει ο τερματισμός χωρίς η αμερικανική πλευρά να έχει απώλειες. Μετά τους βομβαρδισμούς ακολουθεί σε διπλωματικό επίπεδο η συμφωνία του Dayton¹⁵⁶ που επικυρώνει τα σχέδια διαμελισμού της Βοσνίας των Βανς και Ουεν, με βάση μια πολύπλοκη τριμερή ομοσπονδιακή συνταγματική ρύθμιση. Η συμφωνία ωστόσο δεν έλυσε το

¹⁵⁴ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Αθήνα, Παπαζήση, 1994*, κεφ. 4.

¹⁵⁵ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

¹⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Dayton_Agreement

πρόβλημα που προκάλεσε τον μετέπειτα βοσνιακό πόλεμο. Η δύση καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης ακολουθεί στρατηγική εκβιασμού και ελεγχόμενης πίεσης απέναντι στη σερβική πλευρά. Εφαρμόζει στη λύση που επιβάλλει μια δοκιμασμένη αλλά εξίσου αποτυχημένη από άλλες περιπτώσεις (Παλαιστίνη, Βιετνάμ)¹⁵⁷ συνταγή. Δημιουργεί «ζώνες ασφάλειας» για την προστασία πληθυσμών με βάση εθνοτικά και θρησκευτικά κριτήρια ιδρύοντας στην πραγματικότητα εκτεταμένα γκέτο εντός μιας επικρατείας που γρήγορα μετατρέπονται εν μέσω κρίσης σε τόπους σφαγής. Επιτείνει δηλαδή με τις μεθοδεύσεις της τους όρους μιας κρίσης την οποία προστρέχει να κατασιγάσει.

Ο Henry Kissinger παραθέτει τη δήλωση του Βρετανού πρωθυπουργού Benjamin Disraeli¹⁵⁸ το 1878 περί Βοσνίας, ότι «μονάχα ένας στρατός 50.000 από τους καλύτερους οπλίτες της Ευρώπης μπορεί να επιφέρει την τάξη σε εκείνα τα μέρη», για να υποστηρίξει ότι η επέμβαση του Κλίντον δεν είχε σαν αποτέλεσμα την πρόοδο της Βοσνίας προς τη δημοκρατία και την πολυπολιτισμική αλληλοκατανόηση, αλλά ένα παραδοσιακό διεθνές προτεκτοράτο για την χωρίς ημερομηνία λήξης επιβολή της ευημερίας σε μια ανέκαθεν ταραχώδη περιοχή της καρδιάς Ευρώπης.¹⁵⁹

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική δραστηριοποιήθηκε και πάλι όταν ξέσπασε η κρίση του Κοσόβου τον Φεβρουάριο του 1998, όταν ο αλβανικός Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (ΑΣΚ) ξεκίνησε ένοπλη εξέγερση κατά της Σερβίας με στόχο την απόσχιση¹⁶⁰. Σύμφωνα με τη διαδικασία της διάλυσης της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας όπως διαμορφώθηκε από την Επιτροπή Μπαντεντέρ το 1991, το Κόσοβο δεν

¹⁵⁷ Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι;*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 89

¹⁵⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Benjamin_Disraeli.

¹⁵⁹ Βλ. σχετ. Henry Kissinger (2002), *Does America Need a Foreign Policy?*, Touchstone, New York, σελ. 431-35.

¹⁶⁰ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

είχε δικαίωμα να αποσχισθεί, επειδή δεν αποτελούσε ομόσπονδη δημοκρατία¹⁶¹. Η στάση της κυβέρνησης Κλίντον ήταν αρχικά ενάντια στον ΑΣΚ, φτάνοντας στο σημείο να τον χαρακτηρίσει ως «τρομοκρατική οργάνωση»¹⁶². Η αμερικανική εξωτερική πολιτική στέφεται στη Σερβία και ως εχθρός της αναγορεύεται το καθεστώς Μιλόσεβιτς που χαρακτηρίζεται – όχι αδίκως – αυταρχικό αλλά και απείθαρχο και αναχρονιστικό κατάλοιπο ενός οριστικά ξεπερασμένου κόσμου. Η Σερβία του Μιλόσεβιτς ως ηγεμονική δύναμη μαζί με το Μαυροβούνιο και το Κόσσοβο που ο σερβικός εθνικισμός το θεωρεί κοιτίδα του πολιτισμού του συναπαρτίζουν ότι απέμεινε από την Ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία. Το καθεστώς Μιλόσεβιτς ήταν εξαρχής αντίθετο στο διαμελισμό επιμένοντας στον ηγεμονικό ρόλο της Σερβίας από την αρχή της εμφύλιας διαμάχης και στράφηκε στη Ρωσία για υποστήριξη. Ο Κλίντον τόνισε ότι η τραγωδία του Κοσόβου ξετυλιγόταν «στην καρδιά της Ευρώπης» και «στην αυλή του ΝΑΤΟ»¹⁶³. «Η επέμβαση έγινε διότι η Σερβία δεν ακολουθούσε τις απαιτούμενες κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που σημαίνει ότι ήταν η τελευταία γωνία της Ευρώπης δεν είχε υποτάξει τον εαυτό της στα καθοδηγούμενα από τις ΗΠΑ νεοφιλελεύθερα προγράμματα, επομένως έπρεπε να εξαλειφθεί»¹⁶⁴. Η αμερικανική εξωτερική πολιτική αλλάζει όταν η Σερβία εξαπέλυσε μεγάλη αντεπίθεση το 1998¹⁶⁵. Η κυβέρνηση Κλίντον θεώρησε, ότι ο

---

¹⁶¹ Βλ. σχετ. Richard Caplan (1998), *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, *International Affairs*, σελ. 747-48.

¹⁶² Βλ. σχετ. Henry Kissinger (2002), *Does America Need a Foreign Policy?*, Touchstone, New York, σελ. 426.

¹⁶³ Βλ. σχετ. Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή), σελ.713

¹⁶⁴ Από συνέντευξή του γνωστού Αμερικανού συγγραφέα και πολιτικού αναλυτή **Νόαμ Τσόμσκι** το 2005, στον ιστότοπο της Σερβικής Ραδιο- Τηλεόρασης (RTS), το κτίριο της οποίας βομβαρδίστηκε στις 23 Απριλίου 1999, με αποτέλεσμα το θάνατο 16 εργαζομένων. Όπως σημειώνει ο πραγματικός σκοπός του πολέμου δεν είχε σε καμία περίπτωση να κάνει με την ανησυχία των ΗΠΑ για τους Αλβανούς Κοσοβάρους. <http://tvxs.gr/news> ημ. τελευταίας εισόδου 03/08/2013

¹⁶⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

Μιλόσεβιτς ετοίμαζε εκδίωξη του αλβανικού πληθυσμού από το Κόσσοβο με σκοπό τη μόνιμη αλλαγή της δημογραφίας με μια μορφή εθνοκάθαρσης σε μεγάλη κλίμακα. Φοβούμενος όμως την ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση του NATO, ο Μιλόσεβιτς δεν προέβει στην πραγματοποίηση του σχεδίου αυτού. Το σχέδιο της εθνοκάθαρσης διαμορφώθηκε στο Βελιγράδι στις αρχές του 1999 όταν έγινε εμφανές, ότι το NATO θα επενέβαινε ούτως ή άλλως¹⁶⁶. Η Σερβία καταργεί την αυτονομία του Κοσσόβου και οι δυο πλευρές επιδίδονται σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Κάτω από την απειλή της επέμβασης του NATO η σερβική πλευρά φάνηκε διατεθειμένη να δώσει σημαντικά δικαιώματα αυτοκυβέρνησης στους Αλβανούς του Κοσσόβου εφόσον δεν θα τίθετο επί αμφισβήτηση η σερβική κυριαρχία. Στις διπλωματικές πρωτοβουλίες που θα ακολουθήσουν η σερβική πλευρά εξωθείται σε αποχώρηση εξαιτίας των ταπεινωτικών όρων που της προτείνονται. Ο πρώην υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας Λόρδος Κάρινγκτον δήλωσε, ότι τυχόν σερβική συμφωνία με τους όρους αυτούς «θα επέτρεπε στο NATO να χρησιμοποιεί τη Σερβία ως μέρος της νατοϊκής οργάνωσης»¹⁶⁷. Ο Κίσινγκερ θεωρεί, ότι οι όροι αυτοί «ισοδυναμούσαν με επιμονή στον πόλεμο από μέρους μιας ομάδας εθνών, που είχαν πάντοτε αιτιολογήσει την ένωσή τους ως καθαρά αμυντική»¹⁶⁸.

Οι αεροπορικές επιδρομές ξεκινούν 24 Μαρτίου 1999 και το νατο ανακοινώνει τον τερματισμό τους 78 μέρες αργότερα στις 11 Ιουνίου του ίδιου χρόνου¹⁶⁹. «Την περίοδο των βομβαρδισμών πραγματοποιήθηκαν συνολικά 2.300 επιδρομές από 1150 μαχητικά αεροσκάφη χωρών μελών

---

¹⁶⁶ Ο. π.

¹⁶⁷ Michael McGwire (2000), *Why did we bomb Belgrade?*, *International Affairs*, σελ. 14.

¹⁶⁸ Henry Kissinger (2002), *Does America Need a Foreign Policy?*, Touchstone, New York, σελ. 428.

¹⁶⁹ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα και Σιούσουρας Π. Πέτρος, Ρουδομέτωφ Ν. Βίκτωρ, Κουβερτάρης Α. Γεώργιος (2009), *Τα Νέα Βαλκάνια: Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Ηρόδοτος, Αθήνα, (μτφ Ι. Παπαδήμος)

του νατο και εκτοξευτήκαν εναντίον διαφόρων στόχων 420000 βλήματα συνολικού βάρους 22.000 τόνων 20.000 πύραυλοι εκ των οποίων 1300 τύπου Κρουζ και 37000 βόμβες διασποράς. Στα εδάφη της Σερβίας και κυρίως σε δεκατέσσερις περιοχές του Κοσσυφοπέδιου έπεσαν βόμβες που περιείχαν 10.5 τόνους εμπλουτισμένου ουρανίου»¹⁷⁰.

Η απόφαση 1244¹⁷¹ του Συμβουλίου Ασφαλείας, βάσει της οποίας τερματίστηκε ο πόλεμος, προβλέπει ότι το Κόσσοβο θα παραμείνει υπό τη σερβική κυριαρχία. Το τέλος του πολέμου με την πολιτική του Κλίντον κληροδοτεί τις ΗΠΑ με άλλο ένα διεθνές προτεκτοράτο όπως στη Βοσνία, καθώς μια πιθανή απομάκρυνση της διεθνούς δύναμης επιτήρησης της ειρήνης θα προκαλέσει νέα ανάφλεξη μεταξύ των τοπικών πληθυσμών¹⁷². Η πτώση του Μιλόσεβιτς το 2000 προσέδωσε στην πολιτική του Κλίντον όσον αφορά το χειρισμό, τον χαρακτήρα επιτυχίας, καθώς το σύνολο πλέον της Νοτιοανατολικής Ευρώπης κινείται προς ευημερία, την ειρήνευση και την σταδιακή του ενσωμάτωση στους δυτικούς θεσμούς. Παρόλη την διαφαινόμενη επιτυχία όμως μερικά χρόνια μετά η περιοχή καταλήγει να αποτελεί όχι μόνο τη μεγαλύτερη βάση αμερικανικών και νατοϊκών δυνάμεων στα βαλκάνια αλλά και το μεγαλύτερο κέντρο διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, ναρκωτικών και όπλων.

«...όπως καταγράφηκε στη μεταπολεμική Γιουγκοσλαβία, ειδικότερα στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη και το Κόσσοβο, η παρουσία μεγάλου αριθμού στρατιωτικών δυνάμεων από τις δυτικές χώρες και ειδικότερα τις ΗΠΑ, “επέβαλε” επί της ουσίας την παρουσία των επιχειρήσεων της πορνείας. Το ότι η ανθρώπινη ασφάλεια (human security) αποτελεί τμήμα των παροχών που οφείλει το κράτος να εξασφαλίζει στους πολίτες του, όπως (θεωρητικά) έχει

¹⁷⁰ <http://www.fokidanews.gr/2647/10> ημ. τελευταίας εισόδου 09/08/2013

¹⁷¹ http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18015_el.htm

¹⁷² Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα και Σιούσουρας Π. Πέτρος, Ρουδομέτωφ Ν. Βίκτωρ, Κουβερτάρης Α. Γεώργιος (2009), *Τα Νέα Βαλκάνια: Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Ηρόδοτος, Αθήνα, (μτφ Ι. Παπαδήμος)

καθήκον να φροντίζει την ασφάλεια των συνόρων του από τους εξωτερικούς εχθρούς, παραγνωρίζεται εσκεμμένα, καθώς η όσμωση οργανωμένου εγκλήματος και κυβερνητικών παραγόντων είναι προφανής. Το οργανωμένο έγκλημα έχοντας δημιουργήσει δίκτυα, επαφές και συνεργασίες, συμπράττει συχνά με διεφθαρμένους κρατικούς υπαλλήλους, έχοντας καταστήσει με αυτό τον τρόπο εξαιρετικά δύσκολη την αποτελεσματική αντιμετώπιση του»¹⁷³.

Από τη σκοπιά της συμβατικής στρατηγικής η αμερικανική επέμβαση στο Κόσσοβο ανέδειξε τη μεγάλη υπεροχή των ΗΠΑ σε στρατιωτικά μέσα. Για πρώτη φορά στην ιστορία μια δύναμη νίκησε σε ουσιαστική πολεμική σύρραξη με μηδενικές απώλειες. Όταν όμως ένα κράτος επιδεικνύει την απόλυτη υπεροχή στα συμβατικά μέσα, ενδεχομένως να ωθήσει τους αντιπάλους της να προσφύγουν σε μη συμβατικά τρόπους αντιμετώπισης του, ιδίως εφόσον οι ίδιοι είναι μη συμβατικές οντότητες που αναπτύχθηκαν στα ερείπια των κρατών που κατέρρευσαν κατά τη δεκαετία του 1990, όπως στη Σομαλία, στη Βοσνία, στο Αφγανιστάν και στο Σουδάν¹⁷⁴.

Η Ευρώπη κατά τον Mearsheimer τη δεκαετία του 1990, μπορεί να ικανοποιούσε τις απόψεις των πιο αισιόδοξων ότι αποτελεί ένα καλύτερο μέρος από τον υπόλοιπο κόσμο, παρόλα αυτά θεωρεί πως ο ανταγωνισμός της ασφαλείας και η απειλή πολέμου στην περιοχή υποβόσκουν¹⁷⁵. Αυτό το φανερώνουν και τα γεγονότα που ακλούθησαν τον ψυχρό πόλεμο στη Βοσνία και τη Σερβία. Η εξάπλωση του ΝΑΤΟ και οι ενέργειες του για επέκταση προς ανατολάς και η παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη, μπορεί να καθιστούν διαρκή

---

¹⁷³ Βλ. σχετ. Μπόση Μαίρη, *Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο www.pheme.gr, ημερ. Τελευταίας εισόδου 05/8/2013

¹⁷⁴ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

¹⁷⁵ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 728

την επαγρύπνηση και ανησυχία της Ρωσίας η οποία βιώνει πλέον την πραγματική διάφορα αυτού του ανταγωνισμού, παρόλα αυτά έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της σταθερότητας στην καρδιά της Ευρώπης και στον μετριασμό των ανταγωνισμών ασφαλείας¹⁷⁶.

2.3 11^η Σεπτεμβρίου 2001 – χτύπημα στην “καρδιά του ηγεμόνα”

«Σύμφωνα με τους “κανόνες” που διέπουν την επιστήμη της ιστορίας κάθε μεγάλη αλλαγή “χρειάζεται” μια καθοριστική πράξη, ένα πρόσωπο που θα ηγείται και ένα αριθμό θυμάτων για να προσανατολίσει ή να δώσει ώθηση σε επερχόμενες ανακατατάξεις»¹⁷⁷. Ο 21^{ος} αιώνας ξεκινά με μια μεγάλη αλλαγή που μεταβάλλει εκ βάθρων την εικόνα του κόσμου και τη γλώσσα που τη συνοδεύει. Η καθοριστική πράξη που αυτή η αλλαγή χρειαζόταν είναι και ταυτόχρονα ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα γεγονότα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η τρομοκρατική επίθεση της Αλ Κάιντα στη Νέα Υόρκη στις 11 Σεπτέμβρη του 2001.

Το τρομοκρατικό αυτό χτύπημα, απέδειξε εμπράκτως την ανάγκη μιας αναπροσαρμογής που χρειαζόταν η αμερικανική πολιτική απέναντι πλέον σε νέες απειλές κατά της δικής της ασφαλείας αλλά και της παγκόσμιας διεθνούς ασφαλείας, που ξέφευγαν από τη βεσφαλιανή οπτική του διεθνούς γίνεσθαι και από τις κλασικές μορφές δυτικού πολέμου. Ήδη από την περίοδο της δεκαετίας του 1980 οι τρομοκρατικές ενέργειες είχαν λάβει την εξέχουσα προσοχή και θέση τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Με την ορκωμοσία του Προέδρου R. Reagan παρουσιάζεται μια αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου. Η κυβέρνηση Reagan για πρώτη φορά το

---

¹⁷⁶ Ο. π. σελ. 733

¹⁷⁷ Βλ. σχετ. Μπόση Μαίρη, **11η Σεπτέμβρη 2001**, όπως δημοσιεύτηκε στο www.pheme.gr, ημερ. Τελευταίας εισόδου 12/7/2013

1984 υιοθετεί τρόπους για μια αποτελεσματική «ενεργητική άμυνα»¹⁷⁸, θέτοντας και λαμβάνοντας ταυτόχρονα για πρώτη φορά τους όρους των προληπτικών και επιθετικών μέτρων, ώστε να καταφέρει να εμποδίσει μια ενδεχόμενη τρομοκρατική επίθεση πριν εκείνη εκδηλωθεί¹⁷⁹.

Η 11η Σεπτεμβρίου 2001 άλλαξε ριζικά το διεθνές τοπίο και μετέβαλε σημαντικά το ρόλο που η αμερικανική ένοπλη ισχύς καλούνταν να διαδραματίσει παγκοσμίως¹⁸⁰. Ο Hobsbawm αναφέρει χαρακτηριστικά «οι σημερινοί ιδεολόγοι βλέπουν μια υποδειγματική κοινωνία να λειτουργεί ήδη στις ΗΠΑ: έναν συνδυασμό νόμου, φιλελεύθερων ελευθεριών ανταγωνιστικής ιδιωτικής επιχείρησης και τακτικών και ελεύθερων εκλογών με καθολική ψηφοφορία. Το μόνο που απομένει είναι να ξαναφτιάξουμε τον κόσμο κατ' εικόνα αυτής της “ελεύθερης κοινωνίας” (...) τον εκβαρβαρισμό της εποχής μας τον έχουν δημιουργήσει τόσο καλές όσο και κακές αυτοκρατορίες και τώρα συνεισφέρει σ' αυτόν ο πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας»¹⁸¹. Το ισχυρό «σοκ» του χτυπήματος ανάγκασε τις ΗΠΑ να δράσουν άμεσα με μια μεταστροφή της πολιτικής τους. Αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής ήταν η δημιουργία μιας συνεργασίας με μια ευρύτατη συμμαχία κατά της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας. Η δραστηριοποίησή τους συμπεριέλαβε τη βελτίωση των σχέσεών τους με τη Ρωσία και την Κίνα, που και οι ίδιες αντιμετώπιζαν

---

¹⁷⁸ «Στις 3 Απριλίου 1984 ο τότε υπουργός εξωτερικών G. Shultz, σε ομιλία του στην Τριμελή Επιτροπή του Κογκρέσου, είπε ότι οι χώρες της Δύσης πρέπει να σκέφτονται προληπτικά για την τρομοκρατία. Χαρακτήρισε την τρομοκρατία μια μορφή πολέμου, συμπληρώνοντας ότι τα παραδοσιακά μέτρα, όπως η αύξηση των μέτρων ασφαλείας ή οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν είναι από μόνα τους πλέον ικανοποιητικά», βλ. σχετ. Μπόση Μαίρη (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 179

¹⁷⁹ ο. π. σελ. 177

¹⁸⁰ βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

¹⁸¹ Hobsbawm Eric (2008), *Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ.

χτυπήματα από τη διεθνή ισλαμική τρομοκρατία (Τσετσενία και Ουιγούροι αντίστοιχα)¹⁸².

Η επίθεση σηματοδοτεί τη σύγκρουση δυο κόσμων και όχι δυο κρατών άρα εφαρμόζει στην πράξη την προσέγγιση του Samuel Huntington για την μεταψυχροπολεμική εποχή ως εποχή σύγκρουσης πολιτισμών¹⁸³. Ο στόχος της επίθεσης είναι το σύμβολο της καρδιάς του καπιταλισμού. Ο επιτιθέμενος δεν ήταν κράτος αλλά μια οργάνωση – αιχμή του ισλαμικού φονταμενταλισμού με αξιώσεις εκπροσώπησης¹⁸⁴ όλου του δυναστευόμενου από τη δύση ισλαμικού τόξου. Το 1989 ο ιστορικός Martin Van Creveld έγραφε: «Όποιος έχει αυτιά για να ακούσει, ας ακούσει: η κραυγή Lucifer ante portas αντηχεί ήδη και νέες μορφές πολέμου απειλούν να τερματίσουν τον εύθραυστο πολιτισμό μας»¹⁸⁵. Η απευθείας μετάδοση της πρόσκρουσης, οι εικόνες κατάρρευσης και οι ανθρώπινες φιγούρες που πέφτουν με απόγνωση στο κενό εισβάλλουν με ορμή στην καρδιά και το μυαλό των θεατών και εγκαθίστανται στο συλλογικό ασυνείδητο αρχικά ως εικόνες θλίψης και οργής, τελικά όμως ως εικόνες τρόμου που ξυπνούν τον αρχετυπικό φόβο του ανθρώπου για τον άλλο, τον ξένο, τον εισβολέα. Η ημερομηνία της επίθεσης (11/9/2001) και ο αριθμός των θυμάτων (2973) κωδικοποιούν το γεγονός. Τα προπαγανδιστικά συνθήματα «Είμαστε όλοι Αμερικανοί» και «Όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας» προς υπεράσπιση των επιλογών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποκτούν ερείσματα σε ευρύτερα στρώματα της

---

¹⁸² Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

¹⁸³ Βλ. σχετ. Huntington Samuel (2001), *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Νέας Παγκόσμιας Τάξης*, Τερζόπουλος, Αθήνα, (μτφ Σ. Ριζοθανάση)

¹⁸⁴ «αν κάποιος κάπου στον κόσμο αδικούνται ή τυγχάνουν εκμετάλλευσης, είναι οι μόνοι αρμόδιοι να προβούν σε πολεμικές ενέργειες διαμέσου της κρατικής οντότητας στην οποία ανήκουν. Κατά συνέπεια, ισλαμικός διεθνισμός όπως κάθε άλλος ανάλογος διεθνισμός – κοσμοπολιτισμός, είναι μια σοβαρή αποσταθεροποιητική ανωμαλία του διεθνούς συστήματος», Βλ. σχετ. Ήφαιστος Παναγιώτης (2002), *Ο Πόλεμος και τα Αίτια του*, Ποιότητα, Αθήνα, 2^η Έκδοση, σελ. 256

¹⁸⁵ Βλ. σχετ. Martin Van Creveld (1989), *Technology and War*, The Free Press, New York, σελ. 296.

κοινής γνώμης¹⁸⁶. Ειδικά στο εσωτερικό των ΗΠΑ, σημειώνεται ένα μεγάλο ρεύμα συντηρητικοποίησης. Σημάδια αύξησης ξενοφοβίας, ρατσισμού, θρησκοληψίας, υπερπατριωτικής ρητορείας, αποδοχής κυβερνητικών μέτρων ασφαλείας με αντιστάθμισμα τον περιορισμό των ελευθεριών. Το πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο των ΗΠΑ εντείνει τον επιθετικό του χαρακτήρα εξασφαλίζοντας και τη ρητή ή σιωπηρή συναίνεση των συμμαχικών κυβερνήσεων στην ανάληψη στρατιωτικής δράσης. Η μεταστροφή της κοινής γνώμης και σ' αυτές τις χώρες δίνει πρώτη φορά νομιμοποιητικά στηρίγματα σε μια τόσο επιθετική στρατηγική.

Αντιμετωπίζοντας την επίθεση στους δίδυμους πύργους ως κρίση¹⁸⁷ πρέπει να επισημάνουμε τον απόλυτα αιφνιδιαστικό της χαρακτήρα. Η 11η Σεπτεμβρίου είναι επίθεση με στόχο να πλήξει το κύρος και τη μονοκρατορία της υπερδύναμης στην καρδιά της, και όχι μια απλή μάχη ή πόλεμος. Αποτελεί έμπρακτη αμφισβήτηση της αδιαφιλονίκητης μέχρι εκείνη τη στιγμή ισχύος της σε συμβολικό επίπεδο από έναν φαινομενικά πιο αδύναμο αντίπαλο. Η δύναμη του μηνύματος που εκπέμπει το χτύπημα ενισχύει τον επιτιθέμενο ως παράγοντα τρόμου για την κοινή γνώμη της δύσης και ελπίδας για την ισλαμική.

Οι ΗΠΑ όφειλαν να αποκαταστήσουν άμεσα το κλονισμένο από την επίθεση κύρος τους. Ως παγκόσμια στρατιωτική υπερδύναμη πλέον

---

¹⁸⁶ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος)

¹⁸⁷ «Η τρομοκρατία αποσπά την προσοχή της κυβέρνησης σαν μια κρίση, σαν μια ενόχληση. Αυτό καθιστά προσωρινά δύσκολο το σχεδιασμό και την προετοιμασία. Στις ΗΠΑ και σε περισσότερες χώρες της Δ. Ευρώπης η καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι χαμηλής εντάσεως. Η ρητορική κατά της τρομοκρατίας σχεδόν πάντα είναι υπεράνω των μέτρων που λαμβάνονται για την καταπολέμηση της», Brian Jenkins, Statements about Terrorism, The Annals for the American Academy of Political and Social Science, International Terrorism, edited by Marvin E. Wolfgang, Sept. 1982, όπως αναφέρεται στο Μπόση Μαίρη (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 177, κάτι το οποίο μας δείχνει χαρακτηριστικά ποια είναι η μεταστροφή της πολιτικής των ΗΠΑ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μετά τα χτυπήματα της 11/9/2001.

επιλέγουν τη στρατηγική των τετελεσμένων (the fait accompli strategy)¹⁸⁸. «Η νεοεκλεγείσα ηγεσία Μπους αντέδρασε με τα ανακλαστικά που επέβαλε ο Τζακσονικός της προσανατολισμός. Εκφράζει την εθνικιστική παράδοση εξωτερικής πολιτικής και πρεσβεύει έναν νεοαπομονωτισμό, ο οποίος αφενός αποσκοπεί στην προάσπιση του αμερικανικού συμφέροντος μέσα από τη δυνατόν λιγότερη εμπλοκή σε πολυμερή διεθνή σχήματα που περιορίζουν τα περιθώρια πολιτικής και, αφετέρου, απορρίπτει οποιασδήποτε ιδεολογικής προέλευσης εξωτερική επέμβαση ως περιττή και βλαπτική για την αμερικάνικη ισχύ»¹⁸⁹.

Η επιχείρηση κατά του Αφγανιστάν βαφτίζεται “πόλεμος κατά της τρομοκρατίας”¹⁹⁰ και ξεκινά τον Οκτώβριο του 2001 με τη συμμετοχή τουλάχιστον 37 χωρών. Οι σύμμαχοι συμμετέχουν ενεργά με στρατεύματα, με άδεια χρήσης των βάσεων στο έδαφος τους και του εναέριου χώρου τους και με κάθε λογής υποστήριξη (τρόφιμα, ρούχα, φάρμακα, ιατρικό εξοπλισμό κ.τ.λ.). Η αμερικανική πολιτική όμως δεν αφέθηκε αποκλειστικά στη στρατιωτική ισχύ της καθώς ταυτόχρονα ανέπτυξαν και μια πολιτικό - διπλωματική στρατηγική. Η στρατηγική αυτή ενσωμάτωνε την προσπάθεια να χάσει το καθεστώς των Ταλιμπάν τη νομιμοποίησή του στο εσωτερικό του Αφγανιστάν, τον προσεταιρισμό όσο το δυνατόν γινόταν πολυάριθμων συμμάχων και τη προσπάθεια να μην θεωρηθεί ότι οι ΗΠΑ στρέφονται εναντίον του Ισλάμ.

Στο στρατόπεδο των ΗΠΑ εντάσσονται και Αφγανοί πολέμαρχοι και φατρίες που εναντιώνονται στο καθεστώς Ταλιμπάν και σχηματίζουν τη

---

¹⁸⁸ Βλ. σχετ. Robert Greene, Joost Elffers (2006), *The 33 Strategies of War*, Penguin Group, United States of America

¹⁸⁹ Βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

¹⁹⁰ Βλ. σχετ. <http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/bush-war-on-terror-speech.htm> και http://en.wikipedia.org/wiki/War_on_Terror, ημ. Τελευταίας εισόδου 08/09/2013

λεγόμενη “βόρεια συμμαχία”. «Ο αμερικανικός στρατός απέναντι σ έναν αντίπαλο άσχημα οπλισμένο αλλά ευέλικτο και ικανό να κινείται στο πεδίο, το οποίο γνωρίζει καλά, επέλεξε να αντεπιτεθεί προστρέχοντας σε έναν τριπλό συνδυασμό μέσων: α. τη απεριόριστη χρήση της αεροπορικής ισχύος... β. τη συστηματική συνδρομή ειδικών δυνάμεων σε συνδυασμό με τη δράση μυστικών υπηρεσιών... γ. την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των τοπικών στρατιωτικών ομάδων...»¹⁹¹. Το καθεστώς ταλιμπαν θα καταρρεύσει το Μάρτιο του 2002 γεγονός όμως που δε θα τερματίσει προφανώς την αμερικανική παρουσία στην περιοχή ούτε και τον πόλεμο, που θα συνεχιστεί με τη μορφή αντάρτικου.

Η 11^η Σεπτεμβρίου που πλήττει ανεπανόρθωτα το κύρος της υπερδύναμης γίνεται ταυτόχρονα ο σπινθήρας που επιταχύνει με τις ευλογίες της κοινής γνώμης την ικανοποίηση των γεωπολιτικών της συμφερόντων στο «τόξο των κρίσεων» και την εμπέδωση της φυσιογνωμίας του μεταψυχροπολεμικού κόσμου προς όφελος της. Η προσπάθεια «εξάπλωσης της δημοκρατίας»¹⁹² με τη βία και με τον ιδεολογικό μανδύα της κατοχύρωσης των ατομικών ελευθεριών¹⁹³ οδηγεί στην τοποθέτηση κυβερνήσεων τοποτηρητών των ΗΠΑ και στην δραστηριοποίηση αμερικανικών εταιρειών. Η βιομηχανία όπλων που προωθεί τα προϊόντα της και κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων και για τον εξοπλισμό των τοπικών στρατών¹⁹⁴. Οι πετρελαϊκές που επενδύουν στα ενεργειακά

¹⁹¹ Βλ. σχετ. Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ 171

¹⁹² Ο Hobsbawm θεωρεί ότι «η ιδέα αυτή δεν είναι απλά δονκιχωτική, αλλά και επικίνδυνη. Η ρητορεία που περιβάλλει αυτή τη σταυροφορία υπονοεί ότι το σύστημα είναι εφαρμόσιμο σε τυποποιημένη (δυτική) μορφή, ότι μπορεί να θεραπεύσει τα σημερινά υπερεθνικά διλήμματα, κι ότι μπορεί να φέρνει ειρήνη μάλλον παρά να σκορπίζει αταξία. Μα δεν μπορεί.», συνεχίζοντας λέει πως «η προσπάθεια για την εξάπλωση της δημοκρατίας είναι επικίνδυνη και μ' έναν τρόπο πιο έμμεσο: μεταδίδει σε εκείνους που δεν απολαμβάνουν αυτή τη μορφή διακυβέρνησης την ψευδαίσθηση, ότι η δημοκρατία κυβερνάει πράγματι τους υπόλοιπους. Είναι όμως αλήθεια;», βλ. σχετ. Hobsbawm Eric (2008), *Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 139, 143

¹⁹³ Που μόνο αυτονόητες δεν ήταν για τα υπάρχοντα καθεστώτα στην περιοχή.

¹⁹⁴ Βλ. σχετ. Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή)

αποθέματα της περιοχής. Οι κατασκευαστικές που αναλαμβάνουν να ανοικοδομήσουν πόλεις και υποδομές αμέσως μετά τον πόλεμο. Η στρατιωτική παρουσία, η ντόπια υποτέλεια και η ανοικοδόμηση υπηρετούν απλώς το στρατηγικό γεωπολιτικό στόχο για τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών στη μακρά παράδοση της δυτικής γεωπολιτικής σκέψης (Halford John Mackinder και Nicholas Spykman) για τον κρίσιμο ρόλο του ελέγχου κεντρικής Ασίας και μέσης ανατολής από μια ηγεμονική δύναμη. Ο στόχος έχει συμπυκνωθεί ήδη από το 1997 στο Σχέδιο για έναν νέο αμερικανικό αιώνα¹⁹⁵ σύμφωνα με το οποίο «είναι ευθύνη και καθήκον των ΗΠΑ να ηγηθούν του διεθνούς συστήματος και να δημιουργήσουν μια τάξη πραγμάτων ευνοϊκή για την αμερικανική ασφάλεια ευημερία και ιδεολογικές αρχές»¹⁹⁶. «Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εκστρατείας για την ανατροπή του αφγανικού καθεστώτος των Ταλιμπάν ωστόσο, η κυβέρνηση Μπους φαίνεται να κινείται πάλι στην κατεύθυνση των μονομερών πρωτοβουλιών και ενεργειών στο πνεύμα του εθνικιστικού “νεοαπομονωτισμού”¹⁹⁷. Το πνεύμα της πολιτικής βρίσκει έκφραση στη μονομερή και αποφασιστική επέμβαση σε αλλά κράτη σε κάθε περίπτωση που θίγονται καίρια αμερικανικά συμφέροντα ή απειλείται η εδαφική ακεραιότητα των ΗΠΑ.

Η νέα μορφή πολιτικής που υιοθετούν οι ΗΠΑ ουσιαστικά είναι: «α) η κατά περίπτωση προληπτικές πολεμικές επιχειρήσεις ενάντια στα πολιτικά μορφώματα που υποθάλπουν την τρομοκρατία, β) η διατήρηση της υπάρχουσας αποτρεπτικής ισχύος του κράτους απέναντι σε κλασσικές, με τα Βεσφαλιανά πρότυπα, απειλές, γ) η δράση σε όλα τα μήκη του κόσμου με σκοπό την παρεμπόδιση των τρομοκρατών να

---

¹⁹⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Project_for_the_New_American_Century

¹⁹⁶ Βλ. σχετ. www.diethnologos.gr, ημερ. Τελευταίας εισόδου 12/07/2013

¹⁹⁷ Βλ. σχετ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα

οργανώσουν και να αποκτήσουν τα απαραίτητα μέσα για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων, δ) η οργάνωση του κρατικού μηχανισμού των Η.Π.Α. γύρω από την αποτελεσματική αντιμετώπιση καταστροφών εφόσον προέκυπταν και ε) η σημασία διαμόρφωσης συνασπισμών «προθύμων» (coalitions of the willing) να υποβοηθήσουν τις Η.Π.Α. στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας τόσο μέσα από τους διεθνείς μηχανισμούς πολυμερούς διπλωματίας όσο και έξω από αυτούς με πολλαπλές ad hoc συμφωνίες»¹⁹⁸.

Σύμφωνα λοιπόν με τη νέα¹⁹⁹ εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ εντοπίζουμε «τρεις να είναι οι κύριες απειλές: 1) τρομοκρατία 2) εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής 3) τα κακοποιά κράτη (rogue states) και δύο οι αντιλήψεις που αποτελούν τη βάση της Αμερικανικής στρατηγικής: α) pre-emptive (προληπτικά) επιθέσεις - χτυπήματα και β) περιφερειακές αλλαγές»²⁰⁰.

Η νέα πραγματικότητα που προέκυψε μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ μπορεί να συνταράσσει για λίγο τη δυτική διεθνοπολιτική ηγεμονία, αλλά σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί την αμερικανική πλανητική πρωτοκαθεδρία. Μετά την επίθεση αυτή οι ΗΠΑ έχουν αποκτήσει ένα σημαντικό κίνητρο ώστε να μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν δυναμικά την πρωτοκαθεδρία αυτή. Ο «πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας» αποτελεί μια γενικότερη προσπάθεια καταπολέμησης του φαινομένου η οποία δεν θα περιοριστεί στο

---

¹⁹⁸ Βλ. σχετ. Μελέτη του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας, Γεώργιος Δ. Λιάκουρης, Γεώργιος Σαλαπασίδης (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>, ημ. Τελευταίας εισόδου 06/11/2013

¹⁹⁹ Θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι αποτελεί μια προέκταση του ψηφίσματος «Crime Bill», που είχε ψηφίσει το Κογκρέσο το 1984, σε μια πιο ειδική, επιθετική και επεκτατική του πλέον μορφή, βλ. σχετ. Μπόση Μαίρη (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή σελ. 182

²⁰⁰ Βλ. σχετ. Μάξης Ιωάννης (2005), *Σχέσεις ΗΠΑ-ΕΕ στην Παρούσα Συγκυρία*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων

Αφγανιστάν. Οι κυρίαρχες τάσεις της εξωτερικής πολιτικής για στρατιωτική «αντιτρομοκρατική δράση» καθιστά αναγκαία την αναδιάταξη των διεθνών συμμαχιών, και των διεθνών δομών, αφού η αμερικανική πολιτική θεωρεί την τρομοκρατία σαν μια γενικότερη απειλή, με αποτέλεσμα να αναμένεται η λήψη νέων μέτρων, αποφάσεων, δράσεων εναντίον χωρών που θεωρείται ότι την υποθάλπτουν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

3. Συμπερασματικός Επίλογος

Εικόνες ενός αναδυόμενου κόσμου

Είχαμε από την αρχή της παρούσας εργασίας επισημάνει ότι η στρατηγική της κυριαρχίας των ΗΠΑ αποσκοπεί στον μετασχηματισμό του κόσμου. Μια ηγεμονική στρατηγική, από την οποία οι ΗΠΑ επιζητούν ισχύ και κέρδος, έλεγχο των φυσικών πόρων, ανοιχτή οικονομία και αποτροπή της ανάδυσης περιφερειακών ηγεμόνων, με τελικό σκοπό να δημιουργήσουν έναν κόσμο ασφαλή για την Αμερική. Προσπαθήσαμε να σκιαγραφήσουμε πλευρές αυτής της στρατηγικής με άξονα την εξωτερική επεμβατική κατά κύριο λόγο πολιτική των ΗΠΑ. Μας απασχόλησε κυρίως η προσπάθεια κατοχύρωσης της ηγεμονίας της κατά την μετάβαση από τον ψυχροπολεμικό διπολισμό στη νέα εποχή με ορόσημο την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 που θα παγιώσει με έναν τρόπο τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου. Παγίωση που δεν μπορεί να αποτρέψει την αναδυόμενη άναρχη πολυπολικότητα, άλλωστε όπως αποδείχτηκε οι ΗΠΑ δε διαθέτουν ούτε επαρκή στρατιωτική δύναμη ούτε και τους απαραίτητους πόρους για να την αποκτήσουν κι έτσι να υποτάξουν τον κόσμο σε μία αμερικάνικη αυτοκρατορία.

Τα ζητήματα ασφαλείας και οι τρόποι αντιμετώπισης και διαχείρισης τους από την ηγεμονεύουσα δύναμη, στο βαθμό που επιτύχαμε να περιγράψουμε, σκιαγραφούν τη νέα τάξη πραγμάτων και δίνουν μια εικόνα των αντιφάσεων της. Οι άνθρωποι, οι κοινωνίες, τα κράτη, τα υπερεθνικά μορφώματα, λειτουργούν σε πραγματικές συνθήκες και όχι σε σχεδιαστικά εργαστήρια. Ακόμα και οι καλύτεροι γεωπολιτικοί σχεδιασμοί προσκρούουν στον τοίχο της πραγματικότητας. Η νίκη της νέας τάξης πραγμάτων είναι ορατή γιατί βιώνονται ήδη τα αποτελέσματα της αλλά

είναι και πύρρειος γιατί από αυτήν δε προέκυψε μια μονοκρατορία αλλά ένας πολυπολικός κόσμος με ορατά αδιέξοδα και ανοιχτά πεδία δυνατοτήτων.

Το σημαντικότερο στοιχείο της νίκης είναι ο καθορισμός των πλαισίων εντός των οποίων λειτούργει το άναρχο διεθνές περιβάλλον. Το σύστημα διακυβέρνησης απέκτησε παγκοσμιοποιημένα χαρακτηριστικά καθιστώντας τη σημασία του κράτους σε ζητήματα ασφαλείας υποδεέστερη σε σχέση με το παρελθόν. Οι ΗΠΑ, χωρίς πραγματικό αντίπαλο που να αμφισβητεί έμπρακτα τις δομές τους, χωρίς από την άλλη να μπορούν να δώσουν ορατή διέξοδο από τις αντινομίες του νέου παγκοσμιοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος και με κατοχυρωμένη τη μεταστροφή της πολιτικής τους σε ζητήματα ασφαλείας επιλέγουν πιο επιθετική συμπεριφορά για τη διεκδίκηση του ελέγχου των φυσικών πόρων από κράτη που τους κατέχουν. Όμως να μη διαφεύγει της προσοχής μας ότι μαζί με τις ΗΠΑ και τις ανερχόμενες δυνάμεις (Κίνα, Ρωσία, Ινδία) υπάρχουν και άλλα περιφερειακά σχήματα, μέσω των οποίων κρατικοί και μη κρατικοί δρώντες, μπορούν να οργανώσουν τα κοινά ή ακόμη και ανταγωνιστικά τους συμφέροντα, σε ζητήματα που άπτονται της ατομικής, εθνικής και περιφερειακής ασφάλειας. Το καθεστώς έστω και επίπλαστης ασφάλειας που παρείχε ο διπολισμός αντικαταστάθηκε πλέον από ένα καθεστώς – ελεγχόμενης ακόμα - «αναρχίας».

Φαίνεται ότι η ρεαλιστική προσέγγιση έχει δίκιο, φαίνεται δηλαδή να επικρατεί η σιωπηλή αποδοχή μιας ιεραρχίας που στηρίζεται στην ισχύ και τον πλούτο κρατών, υπερεθνικών οντοτήτων, οργανισμών και

πολυεθνικών επιχειρήσεων²⁰¹. Η δημοκρατία ως εξαγωγίμο προϊόν δεν αντιτίθεται σ' αυτή την ιεραρχία αλλά μάλλον φαίνεται να την εξυπηρετεί. Αντίστοιχα η τρομοκρατία με τη μορφή στοχευμένης ή τυφλής βίας ως αδιέξοδης απάντησης στην κρατική ή διακρατική βία αδυνατεί να προσφέρει εναλλακτική λύση και έτσι τροφοδοτεί και αυτή από την πλευρά της ως αντίπαλο δέος την ιδιότυπη ιεραρχία.

Με αυτόν τον τρόπο αναδύεται ο πολυπολικός κόσμος του 21^{ου} αιώνα. Η είσοδος νέων δυνάμεων στο προσκήνιο είναι ο κύριος λόγος που καθιστά πύρρειο τη νίκη αλλά δε την αμφισβητεί ακόμα γιατί παρά την ένταση των στοιχείων αναρχίας και των αστάθμητων παραγόντων στις διεθνείς εξελίξεις έχει για την ώρα εξασφαλιστεί στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό η σταθερότητα του πεδίου έκφρασης τους.

Η πύρρειος νίκη καθιστά ορατή την ανοιχτότητα του νέου σκηνικού. Αυτή μπορεί να περιγραφεί επισημαίνοντας τέσσερις παράγοντες:

1. Την προσαρμογή της στρατηγικής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στον αναδυόμενο πολυπολικό κόσμο. Ήδη από τον Δεκέμβριο του 2008 ο διευθυντής του εβδομαδιαίου περιοδικού "Newsweek" Fareed Rafiq Zakaria υποδεικνυε με άρθρο του στο νεοεκλεγέντα Πρόεδρο των ΗΠΑ τις απαραίτητες αλλαγές στη στρατηγική τους για την ανάκτηση της χαμένης αξιοπιστίας τους. Οι αλλαγές συνίσταντο στην προώθηση ενός οράματος που θα οικοδομούσε κοινότητα συμφερόντων και ιδεωδών των ΗΠΑ και των άλλων μεγάλων δυνάμεων του κόσμου. Αυτό θα απαιτούσε την άσκηση ήπιας ισχύος για την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων και την πρωτοκαθεδρία του σημαντικού έναντι του επείγοντος άρα την υιοθέτηση στρατηγικών ελεγχόμενης

---

²⁰¹ Οι μικρότερες δυνάμεις φαίνεται να έχουν αποδεχτεί σε αυτή τη φάση ρόλο αντίστοιχο με αυτόν που απαιτούσαν οι Αθηναίοι από τους κατοίκους της Μήλου κατά τη διάρκεια του πελοποννησιακού πολέμου όπως τον κατέγραψε ο Θουκυδίδης στον μεταξύ τους διάλογο.

πίεσης. Ο Zakaria προέτρεπε τον Barack Obama να διαβάσει την έκθεση του NIC – Εθνικού Συμβουλίου Πληροφοριών που υποστήριζε ότι μέχρι το 2025 θα έχει σημειωθεί δραστική μετατόπιση ισχύος προς τα σημερινά αναδυόμενα κράτη²⁰².

2. Την επισήμανση ευρωπαϊών ηγετών στον πρόεδρο των ΗΠΑ αμέσως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας χρειάζεται αστυνομικές πρακτικές και συνεργασία και όχι στρατιωτικές επεμβάσεις²⁰³, δίνοντας με τον τρόπο τους έμφαση στην εσωτερική των δυτικών κοινωνιών ανάπτυξη του φαινομένου. Επισήμανση που αφήνει ασαφή τα όρια για το ποιες κοινωνικές δυνάμεις θα μπορούσαν συγκυριακά να χαρακτηριστούν τρομοκρατικές.

3. Τον ανεξέλεγκτο, αντιφατικό και απροσδιόριστο ακόμα - ως προς τα βαθύτερα αίτια τις αφορμές και τους μακροπρόθεσμους στόχους - χαρακτήρα του αλυσιδωτού φαινομένου της αραβικής άνοιξης. Ισλαμικές δυνάμεις και δυνάμεις κοσμικού χαρακτήρα, τακτικοί στρατοί, ξένοι μισθοφόροι, αντάρτες, εξεγερμένα πλήθη, δικτάτορες και μοναρχικά καθεστώτα αντιμάχονται στα πλαίσια μιας σφοδρής εξελισσόμενης σύγκρουσης χωρίς ορατές ενδείξεις για τις επιπτώσεις της στις εύθραυστες ισορροπίες της περιοχής.

4. Την ανίχνευση στοιχείων επιβεβαίωσης πολιτικών και γεωπολιτικών προσεγγίσεων όλου του φάσματος στη φυσιογνωμία του σύγχρονου κόσμου παρά την αδυναμία μέχρι σήμερα αυτών των προσεγγίσεων να προβλέψουν τις εξελίξεις σ' αυτό το ρευστό σκηνικό ή να δώσουν μια συνολική πειστική εικόνα του.

---

²⁰² Βλ. σχετ. Επίμετρο Σωτήρη Ντάλη Hoffmann Stanley (2011), Χάος και Βία, Παπαζήση, Αθήνα, σελ 457 - 458

²⁰³ Βλ. σχετ. Hoffmann Stanley (2011), Χάος και Βία, Παπαζήση, Αθήνα σελ 364

- Ο Huntington όπως είδαμε, υποστήριξε πως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου θα συνοδευόταν από μία σύγκρουση μεταξύ του Δυτικού κόσμου και κυβερνήσεων που δεν ήταν υπέρμαχοι αξιών, όπως ο σεβασμός προς το άτομο, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και η διαφύλαξη του κοσμικού κράτους. Στη θεωρία του η ταυτότητα και η κουλτούρα απέκτησαν κεντρική θέση στον ανταγωνισμό μεταξύ του φανατικού Ισλάμ και των φιλελεύθερων δημοκρατιών²⁰⁴. Η σύγκρουση των πολιτισμών όπως τη διατύπωσε ο Samuel Huntington άσκησε ισχυρή επιρροή στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και πέτυχε την ανάγνωση της σύγκρουσης με τους δικούς του όρους. Κατάφερε δηλαδή να επιβάλει ως ένα βαθμό την ατζέντα τόσο της διεθνούς διπλωματίας όσο και της κυρίαρχης προπαγάνδας αλλά κατά τη γνώμη μας μάλλον συσκοτίσε τον πραγματικό χαρακτήρα της νέας τάξης πραγμάτων.
- Στην αρχή της μεταψυχροπολεμικής περιόδου η νεοφιλελεύθερη προσέγγιση, όπως εκφράστηκε κυρίως από τον Fukuyama και το έργο του «Το Τέλος της Ιστορίας», είχε μεγάλη απήχηση²⁰⁵. Η προσέγγιση αυτή «θριαμβολογούσε» για την ιστορική νίκη των δυνάμεων του ατομικισμού. Όρισε αυτή τη νίκη ως το «Τέλος» μίας φάσης της Ιστορίας, και την απαρχή μίας νέας στην οποία θα επικρατούσαν τελικά οι φιλελεύθερες αξίες και προέβλεπε την επικράτηση ενός πιο ειρηνικού και πιο ασφαλούς κόσμου βασισμένη πάνω σε τρεις υποθέσεις:

---

²⁰⁴ Βλ. σχετ. Huntington Samuel (1993), *The Clash of Civilizations?*, Foreign Affairs, International Security, 72, σελ. 22

²⁰⁵ Βλ. σχετ. Fukujama Francis (1992), *Το τέλος της Ιστορίας και ο Τελευταίος Άνθρωπος*, Λιβάνης, Αθήνα, (μτφ Α. Φακατσέλης)

- 1) το αξίωμα που προέρχεται από τον Καντιανισμό, και ουσιαστικά υποστηρίζει ότι η διάδοση της δημοκρατίας οδηγεί και σε αύξηση της διεθνούς ασφάλειας.
- 2) τη διαμεσολάβηση των διεθνών οργανισμών σε συνθήκες σύγκρουσης, ώστε να αποφευχθεί η αναρχία.
- 3) τη δυναμική του καπιταλισμού που μπορεί να επιβάλει σταθερές σχέσεις μεταξύ των κρατών στη βάση κοινών οικονομικών και γεωπολιτικών συμφερόντων.

Το τέλος της ιστορίας προφανώς δεν ήρθε όπως θα περίμενε ο Yoshihiro Francis Fukuyama και τα στοιχεία ρευστότητας του σύγχρονου κόσμου αποτελούν αδιάψευστο μάρτυρα γι αυτό. Η ατυχής κατά τα άλλα πρόβλεψή του όμως βρήκε ένα ανέλπιστα πρόσφορο έδαφος στη σιωπηλή επικράτεια της παγκόσμιας κοινής γνώμης η οποία - αν εξαιρέσουμε τη παγκόσμια μαζική κινητοποίηση ενάντια στον πόλεμο του Ιράκ - μοιάζει να έχει αποδεχτεί πως αυτός ο κόσμος δεν έχει πια καμία δυνατότητα αλλαγής.

- Η ριζοσπαστική θεώρηση που αναδεικνύει στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης τον κυρίαρχο ρόλο της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των πολυεθνικών και της διεύρυνσης και κατοχύρωσης των κοινωνικών ανισοτήτων προς όφελος των ισχυρών του πλανήτη. Κατά τον Chomsky, οι δυσλειτουργίες του διεθνούς συστήματος ασφαλείας απορρέουν από τις αποφάσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία, όπως επισημαίνει, βασίζεται αυστηρά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων που διεκδικεί ως υπερδύναμη. Παράλληλα υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει διάκριση στην άσκηση μεταξύ

εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής²⁰⁶. Γενικότερα, παρότι οι εκφραστές της ριζοσπαστικής θεώρησης (Avram Noam Chomsky, Michael Cox, Naomi Klein) αποκαλύπτουν τη διαπλοκή πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων δε μπόρεσαν ακόμα να διατυπώσουν μια πειστική συνολική εναλλακτική πρόταση. Η απουσία πολιτικού σχεδίου υπέρβασης της υπάρχουσας κατάστασης τους περιορίζει σε ρόλο καταγγελτικό.

- Η κονστρουκτιβιστική θεώρηση που αντιμετωπίζει την ασφάλεια ως δημιούργημα της ανθρώπινης συνείδησης, των πεποιθήσεων και αντιλήψεων των διαφόρων κοινωνικών συνόλων τελικά αγνοεί το οικονομικό και γεωπολιτικό υπόβαθρο των ανταγωνισμών στο διεθνές περιβάλλον και παραγνωρίζει τις αντικειμενικές αιτίες στην κούρσα απόκτησης ισχύος που κυριαρχεί στις διεθνείς σχέσεις. Μια τέτοια θεώρηση που βλέπει το διεθνές σύστημα υφίσταται μόνο ως μία διυποκειμενική συναίσθηση των ανθρώπων, μπορεί να προβεί μάλλον μόνο σε ηθικολογικού χαρακτήρα κριτική της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Ο Wendt για παράδειγμα, αντιμετωπίζει τα διλήμματα ασφαλείας και τους πολέμους ως αποτέλεσμα αυτοεκπληρούμενων προφητειών αναφέροντας: «ένα δίλημμα ασφαλείας, για παράδειγμα, είναι μία κοινωνική δομή που αποτελείται από διυποκειμενικές συνεννοήσεις, στη βάση των οποίων τα κράτη είναι τόσο καχύποπτα που προβαίνουν στις όσο το δυνατόν χειρότερες υποθέσεις αναφορικά με τις προθέσεις των αντιπάλων τους, με

---

²⁰⁶ Βλ. σχετ. Chomsky Noam (1999), *Profit over People: Neoliberalism and Global Order*, Seven Stories Press, New York

αποτέλεσμα να ορίζουν τα συμφέροντά τους με όρους αυτοβοήθειας. Μία κοινότητα ασφάλειας αποτελεί μία εντελώς διαφορετική κοινωνική δομή, που αποτελείται από κοινή γνώση, σύμφωνα με την οποία τα κράτη εμπιστεύονται το ένα το άλλο για την επίλυση διαφωνιών χωρίς την προσφυγή σε πόλεμο. Αυτή η εξάρτηση της κοινωνικής δομής από τις ιδέες καταδεικνύει την ιδεαλιστική θεώρηση της δομής από τον κονστρουκτιβισμό»²⁰⁷.

- Η ρεαλιστική προσέγγιση αποδεικνύεται ότι αποδίδει με μεγαλύτερη ενάργεια τους όρους διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος ασφαλείας στη «νέα τάξη πραγμάτων». Οι νεορεαλιστές παρά τις μεταξύ τους διαφορές συμφωνούν στην απαισιόδοξη εικόνα για το υπό διαμόρφωση νέο περιβάλλον ασφαλείας και την πρόβλεψη ότι το διεθνές σύστημα θα παραμείνει ανταγωνιστικό και άναρχο. Το κράτος παρά την μειωμένη κυριαρχία του ως οντότητα παραμένει ως ο κύριος δρών στη διαμόρφωση της δομής του συστήματος. Αφού δεν υπάρχει ανώτερη αρχή εξουσίας να υπερβαίνει αυτή του κράτους και έτσι να αποκλείει την πιθανότητα της σύγκρουσης και τη χρήση ισχύος, η ασφάλεια στο διεθνές επίπεδο μπορεί να επιτευχθεί τελικώς μόνο μέσω της αυτοβοήθειας η οποία σύμφωνα με τον αμυντικό νεορεαλιστή Kenneth Waltz, παραμένει η κυρίαρχη αρχή δράσης²⁰⁸.

Από την άλλη ο Mearsheimer, ως κύριος εκπρόσωπος του επιθετικού ρεαλισμού επισημαίνει έγκαιρα τον κίνδυνο

---

²⁰⁷ Βλ. σχετ. Wendt Alexander (1995), *Constructing International Politics*, The MIT Press, International Security Vol.20, No.1, σελ. 71 - 81

²⁰⁸ Βλ. σχετ. Waltz N.Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος)

διάδοσης των πυρηνικών και αναβίωσης των εθνικών εχθροτήτων του παρελθόντος στις περιοχές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΣΔ και προκρίνει ως λύση την υιοθέτηση στρατηγικών που υπακούουν στη λογική της ισορροπίας ισχύος. Υπό αυτό το πρίσμα ασκεί κριτική στην κυρίαρχη αμερικανική εξωτερική πολιτική «τα κράτη ενίοτε αγνοούν τον άναρχο κόσμο μέσα στον οποίο λειτουργούν, επιλέγοντας αντ' αυτού να ακολουθήσουν στρατηγικές οι οποίες αντιφάσκουν προς τη λογική της ισορροπίας ισχύος. Οι ΗΠΑ είναι ένας καλός υποψήφιος για μια τέτοια συμπεριφορά, καθώς η αμερικανική πολιτική κουλτούρα είναι βαθιά φιλελεύθερη και ως εκ τούτου εχθρική προς τις ρεαλιστικές ιδέες. Θα ήταν όμως μεγάλο λάθος για τις ΗΠΑ να γυρίσουν την πλάτη τους στις ρεαλιστικές αρχές που τόσο καλά τις έχουν εξυπηρετήσει από τότε που δημιουργήθηκαν»²⁰⁹.

Ο Θουκυδίδης αποδεικνύεται άλλη μια φορά τραγικά επίκαιρος όταν στο διάλογο των Μηλίων αναφέρει ότι «ο ισχυρός κάνει ότι έχει τη δύναμη να κάνει και ο αδύνατος δέχεται ότι πρέπει να δεχτεί»²¹⁰. Αυτό αποτελεί μια αναντίρρητη και αδιαμφισβήτητη αλήθεια του διεθνούς συστήματος ασφαλείας, που αν και αξιώνει τρόπους υπέρβασης της, δεν έχει βρεθεί μέχρι τώρα πειστικό εναλλακτικό πρότυπο.

«Ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα» έλεγε ο Carl Philipp Gottfried von Clausewitz. Ο 21^{ος} αιώνας όμως αποδεικνύει ήδη από την αυγή του πως είναι και της οικονομίας. Για να γίνουμε ακριβέστεροι, τώρα που η οικονομία και σε επίπεδο εντυπώσεων αλλά και σε επίπεδο

---

²⁰⁹ Βλ. σχετ. John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος), σελ. 774

²¹⁰ Βλ. σχετ. Πλατιάς Αθανάσιος (2002), *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, 3^η Έκδοση, σελ. 278 - 285

διαμόρφωσης πολιτικών επιλογών έχει απροκάλυπτα πια τον πρώτο λόγο κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει τη συνέχιση του οικονομικού πολέμου που έχει εξαπολυθεί παγκοσμίως με στρατιωτικά μέσα. Ο Antonio Gramsci σε άλλη διεθνή συγκυρία με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά είχε πει πως: «...η κρίση συνίσταται ακριβώς στο γεγονός ότι, ενώ το παλιό πεθαίνει, το νέο δε μπορεί να γεννηθεί: Σε αυτό το μεσοδιάστημα κάνει την εμφάνισή της μια μεγάλη ποικιλία από νοσηρά συμπτώματα»²¹¹. Η διαπίστωσή του αυτή μοιάζει να αποδίδει με ενάργεια την εικόνα ενός κόσμου υπό διαμόρφωση όπου όλα τα συγκροτητικά του στοιχεία παρουσιάζουν μια ανησυχητική ρευστότητα και απροσδιοριστία.

Ο Henry Kissinger είχε πει: «Σε έναν κόσμο όπου οι δρώντες είναι λειτουργικά σχεδόν ισοδύναμοι, υπάρχουν μόνο δύο δρόμοι για τη σταθερότητα. Ο ένας είναι η ισορροπία και ο άλλος είναι η ηγεμονία»²¹². οι ΗΠΑ έχουν διαλέξει τον δεύτερο δρόμο. Ο πρώτος δρόμος όμως είναι εκ των πραγμάτων μακροπρόθεσμα αποτελεσματικότερος και δικαιότερος και φαίνεται να συμφωνεί με την παραίνεση με την οποία ολοκληρώνει ο Stanley Hoffman το έργο του «Χάος και Βία»: «όπως λέει ο Κίσλινγκ, “ηθική και ιδιοτέλεια είναι αξεχώριστες, φτάνει να πείσουμε τους πολιτικούς μας να δουν τα συμφέροντα αυτά με μια αρκετά μακροπρόθεσμη άποψη. Μακροπρόθεσμα, η ασφάλεια δεν μπορεί να επιτευχθεί σε βάρος της δικαιοσύνης”»²¹³.

---

²¹¹ Βλ. σχετ. Μπόση Μαίρη, **Νέα Βία**, όπως δημοσιεύτηκε στο www.pheme.gr, ημερ. Τελευταίας εισόδου 09/8/2013

²¹² Βλ. σχετ. Allison Graham, Trevorton F. Gregory (1992), **Rethinking America's Security: Beyond Cold War to New World Order**, W. W. Norton & Co Inc, New York, σελ. 238-249

²¹³ Βλ. σχετ. Hoffmann Stanley (2011), **Χάος και Βία**, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ε. Μπαρτζινόπουλος), σελ. 421

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Baylis John & Smith Steve (επιμ.) (2007), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη (μτφ Ε. Ψευτελή)
- Braudel Fernand (2010), *Γραμματική των Πολιτισμών*, ΜΙΕΤ, Αθήνα (μτφ Α. Αλεξιάκης)
- Brockers Mathias (2003), *Συνωμοσίες, Σενάρια και Μυστικά της 11ης Σεπτεμβρίου*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Μ. Νομικός)
- Bull Hedley (2009), *Η Άναρχη Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Η. Στόικου)
- Chomsky Noam (2001), *11/9*, Άγρα, Αθήνα (μτφ Σ. Μιχαήλ)
- Clausewitz Carl Von (1999), *Περί του Πολέμου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, (μτφ Ν. Ξεπούλια)
- Fukujama Francis (1992), *Το τέλος της Ιστορίας και ο Τελευταίος Άνθρωπος*, Λιβάνης, Αθήνα, (μτφ Α. Φακατσέλης)
- Gere Francois (2005), *Γιατί οι Πόλεμοι*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ι. Τζουρμανά)
- Gilpin Robert (2000), *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, (μτφ Ν. Σταματάκης), 2^{ος} Τόμος,
- Gilpin Robert (2002), *Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού: Η Παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα
- Gilpin Robert (2002), *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η διεθνής οικονομική τάξη*, Ποιότητα, Αθήνα
- Gilpin Robert (2004), *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος)
- Hobsbawm Eric (2008), *Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Θεμέλιο, Αθήνα (μτφ Ν. Κούρκουλος)
- Hobsbawm Eric (2010), *Η εποχή των Άκρων*, Θεμέλιο, Αθήνα, (μτφ Β. Καπετανγιάννης)
- Hoffmann Stanley (2011), *Χάος και Βία*, Παπαζήση, Αθήνα (μτφ Ε. Μπαρτζινόπουλος)
- Huntington Samuel (2001), *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Νέας Παγκόσμιας Τάξης*, Τερζόπουλος, Αθήνα, (μτφ Σ. Ριζοθανάση)

- John J. Mearsheimer (2007), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα (μτφ Κ. Κολιόπουλος),
- Lowy Michael (2004), *Walter Benjamin: Προμήνυμα Κινδύνου*, Πλέθρον, Αθήνα, (μτφ Ρ. Πεσσάχ)
- Mazower Mark (2002), *Τα Βαλκάνια*, Πατάκη, Αθήνα
- Simone Raffaele (2011), *Το Μελίχιο Τέρας*, Πόλις, Αθήνα, (μτφ Μ. Μήτσος)
- Sun Tzu (2003), *Η Τέχνη του Πολέμου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, (μτφ Κ. Γεωργαντάς)
- Time Life Books (1993), *Παγκόσμια Ιστορία: Η πυρηνική εποχή*, Κ. Καπόπουλος, Αθήνα
- Waltz N.Kenneth (2011), *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος)
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος (2002), *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος (2003), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Ποιότητα, Αθήνα
- Ηρακλείδης Αλέξης (2009), *Διεθνείς κι Εθνοτικές Συγκρούσεις*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα
- Ήφαιστος Παναγιώτης (1999), *Ιστορία, Θεωρία & Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Ποιότητα, Αθήνα
- Ήφαιστος Παναγιώτης (2002), *Ο Πόλεμος και τα Αίτια του*, Ποιότητα, Αθήνα, 2^η Έκδοση
- Ήφαιστος Παναγιώτης (2007), *Οι Διεθνείς Σχέσεις: ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Ποιότητα, Αθήνα, 3^η έκδοση,
- Ήφαιστος Παναγιώτης (2009), *Κοσμοθεωρία των Εθνών: Συγκρότηση και Συγκράτηση των Κρατών της Ευρώπης και του Κόσμου*, Ποιότητα, Αθήνα
- Ήφαιστος Παναγιώτης, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος (2012), *Η Έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941 – 1950 : Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια;*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος (2008), *Η Στρατηγική Σκέψη: από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Ποιότητα, Αθήνα
- Κουσκουβέλης Ηλίας (2007), *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα,
- Μάζης Ιωάννης (2005), *Σχέσεις ΗΠΑ-ΕΕ στην Παρούσα Συγκυρία*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων
- Μακρής Σπύρος (2007), *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήση, Αθήνα

- Μπόση Μαίρη (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
- Μπόση Μαίρη (2000), *Περί Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (1994), *Τα Βαλκάνια Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Παπαζήση, Αθήνα
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2002), *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Ποιότητα, Αθήνα
- Πλατιάς Αθανάσιος (1995), *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα
- Πλατιάς Αθανάσιος (2002), *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, 3^η Έκδοση
- Σιούσουρας Π. Πέτρος, Ρουδομέτωφ Ν. Βίκτωρ, Κουβερτάρης Α. Γεώργιος (2009), *Τα Νέα Βαλκάνια: Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Ηρόδοτος, Αθήνα, (μτφ Ι. Παπαδήμος)
- Φούσκας Κ. Βασίλειος (2008), *Ζώνες Πολέμου: Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια και στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*, Ποιότητα, Αθήνα, (μτφ Κ. Κολιόπουλος)
- Χειλά Ειρήνη (2013), *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Allison Graham, Treverton F. Gregory (1992), *Rethinking America's Security: Beyond Cold War to New World Order*, W. W. Norton & Co Inc, New York
- Arjen Boin, Paul' t Hart, Eric Stern, Bengt Sundelius (2005), *The Politics of Crisis Management*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo
- Art J. Robert (2003), *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca and London
- Carolyn W. Eisenberg (1996), *Drawing the Line: The American Decision to Devide Germany, 1944 – 1949*, Cambridge University Press, Cambridge
- Chomsky Noam (1999), *Profit over People: Neoliberalism and Global Order*, Seven Stories Press, New York
- Gilpin Robert (1981), *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, United Kingdom

- Greene Robert, Joost Elffers (2006), ***The 33 Strategies of War***, Penguin Group, United States of America
- Huntington Samuel (1993), ***The Clash of Civilizations?***, Foreign Affairs, International Security, 72
- John J. Mearsheimer (2001), ***The Tragedy of Great Power Politics***, W. W. Norton & Company, New York – London
- John Lewis Gaddis (2005), ***Strategies of Containment***, Oxford University Press, New York
- Keohane O. Robert (1984), ***After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy***, Princeton University Press, New Jersey
- Kissinger Henry (2002), ***Does America Need a Foreign Policy?***, Touchstone, New York
- Martin Van Creveld (1989), ***Technology and War***, The Free Press, New York, σελ. 296
- Morgenthau Hans, G. O. Mazur (2004), ***One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004)***, Semenko Foundation, New York
- Morton A. Kaplan (2008), ***System and Process in International Politics***, European Consortium for Political Research Press
- Tomlinson J. (2007), ***Globalization in The Blackwell Companion to Globalization***, Blackwell P., Oxford, 1st ed.
- Waltz N. Kenneth (1959), ***The Man, The State and the War***, Columbia University Press, New York
- Waltz N. Kenneth (1979), ***Theory of International Politics***, McGraw – Hill, United States of America
- Wendt Alexander (1995), ***Constructing International Politics***, The MIT Press, International Security Vol.20, No.1
- Whitfield Stephen (1996), ***The Culture of Cold War***, The Johns Hopkins University Press, United States of America

Αρθρογραφία

- "X" George F. Kennan (1947), *The Sources of Soviet Conduct*, Foreign Affairs, XXV
- Caplan Richard (1998), *International Diplomacy and the Crisis in Kosovo*, International Affairs, Vol.24
- Huntington Samuel (1993), *The Clash of Civilizations?*, Foreign Affairs, International Security, Vol.72,
- Huntington Samuel (1999), *The Lonely Superpower*, Foreign Affairs, International Security, No.2,
- McGwire Michael (2000), *Why did we bomb Belgrade?*, International Affairs, Vol.76, No.1
- Riecke Henning (2005), *Need for Change*, Δελτίο NATO, Άνοιξη 2005
- Waltz N. Kenneth (1993), *The Emerging Structure of International Politics*, The MIT Press, International Security, Vol. 18, No. 2
- Waltz N. Kenneth (2000), *Structural Realism after the Cold War*, The MIT Press, International Security, Vol. 25, No. 1
- Λιάκουρης Δ. Γεώργιος, Σαλαπασίδης Γεώργιος (2007), *Η Αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια*, ΣΕΕΘΑ

Διαδικτυακοί τόποι

www.nato.int/docu/

<http://icp-forum.gr/wp/>

<http://www.ifestos.edu.gr/>

<http://ceregreece.org/>

<http://www.theseis.com/>

<http://edition.cnn.com/>

www.telegraph.co.uk/

www.state.gov/

www.pheme.gr/

www.bbc.co.uk/

<http://sciencearchives.wordpress.com/>

<http://blogs.eliamep.gr/>

<http://geopolitics-gr.blogspot.gr/>

<http://cosmoidioglossia.blogspot.gr/>

www.rieas.gr/

<http://www.isn.ethz.ch/>

<http://www.iiss.org/en>

<http://www.globalsecurity.org/index.html>

<http://www.terrorism.com/>

<http://www.crisisgroup.org/en.aspx>

<http://www.cfr.org/>

<http://www.brookings.edu/>

<http://www.globalresearch.ca/from-bosnia-to-syria-provoking-nato-interventions-with-false-flags/5346659>

<http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/amerikanike-parousia-sta-balkania.html>

<http://www.dfat.gov.au/publications/terrorism/chapter2.html>

<http://www.nationalarchives.gov.uk/education/focuson/film/activities/cold-war>

http://commons.wikimedia.org/wiki/War_on_Terrorism_strategy